“MENTOR” ӘДІСТЕМЕЛІК ОРТАЛЫҒЫ

ÜZDIK QALAM

№39 (10) 2025

ҚР Оқу ағарту министірлігі
№20-3-20-7/1428-И хатында
тіркелген

РЕСПУБЛИКАЛЫҚ
ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ
ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛЫ

REPUBLICAN SCIENTIFIC AND
EDUCATIONAL
METHODOLOGICAL JOURNAL

WWW.MENTOR-EDU.COM

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ ЕРЕЖЕСІ

Мақсаты:

Педагогтердің ғылыми-танымдық әлеуетін дамыту. Басылымы Қазақстан Республикасының Мәдениет және ақпарат министрлігі Ақпарат комитетінде тіркеуге алынып, мерзімді баспасөз басылымын, ақпараттық агенттікті және желілік басылымды есепке қою туралы №KZ49VPY00083149 куәлігі 2023 жылы 04 желтоқсанында берілген, құжатқа сәйкес 2024 жылдан бастап шығарылады.

Кезеңдік басылым: 1 жылда 24 рет, қазақ, орыс және ағылшын тілінде жарық көреді. Журналда Қазақстан Республикасының арнайы және жоғары оқу орындары, мектепке дейінгі ұйым, ЖББОМ педагогтерінің шетелдік ғалымдар, ғылыми-зерттеу мекемелерінің ғалымдары орындайтын (орындаған) іргелі және қолданбалы ғылыми зерттеулердің, эксперименттік әзірлемелердің нәтижелері, сондай-ақ ғылымиақпараттық материалдар және т.б. жарияланады.

ЖАУАПТЫЛАР:
Бас редактор:
Нурбергенова Сауле Турмаганбетовна
Бас редактордың орынбасары:
Давлеткалиева Елизавета Султановна
Редакция алқасы:
Кадирова Зина Кадиркызы
Сулекенова Гульжан Утесиновна
Рысбекова Айнур Маратовна
Муханбедин Аружан Айбарқызы
Меншік иесі: «Mentor» әдістемелік орталығы (Ақтөбе қаласы)

Редакцияның мекен-жайы: Индексі-030000
Ақтөбе қаласы, А.Молдагулова даңғылы 66/2
Авторлар қолжазбасы, суреттер өңделмейді және кері қайтарылмайды.
Журналда жарияланған материалдары көшіріп немесе өңдеп басу үшін редакцияның жазбаша рұқсаты алынып, сілтеме жасалуы міндетті.
Журналға жинақтарыңызды kalam2025@mail.ru. почта арқылы жіберулеріңізге болады.

МАЗМҰНЫ

Бенке Алия Анварвековна..... 4
Абдуллина Гульмарал Онгарбаевна,
Тажмагамбетова Светлана Сагынбаевна 9
Аманбаева Балжан Хашимовна 13
Балжанова Акмар Максатовна 17
Бердалина Алтынгуль Есбергенқызы 19
Белозёров Вадим Дмитриевич 23
Даниличева Олеся Сергеевна 26
Жульмагамбетова Алия Косановна..... 28
Жұрманова Жанар Таңатарқызы..... 31
Культемирова Маншук Саменовна 33
Кусакбаева Жамила Копашовна 35
Қасымхан Лаура Марсқызы..... 37
Қисанова Айсұлу Ақзатқызы..... 41
Нурбаева Миргуль Кыдырбаевна..... 43
Нурмухамедова Гульназ Оразовна..... 46
Оспанова Гулсая Куандыковна..... 48
Өзбекбай Жандос Молдағалиұлы..... 49
Полякова Наталья Борисовна..... 53
Сатенова Жанна Аликовна..... 55
Танжарикова Роза Едильхановна..... 58
Тлембаева Армангуль Барлыковна..... 62
Шелехова Людмила Сергеевна..... 64

ПОЛИТИЧЕСКАЯ И КУЛЬТУРНАЯ РОЛЬ ЗОЛОТОЙ ОРДЫ В ФОРМИРОВАНИИ ГОСУДАРСТВЕННОСТИ КАЗАХСТАНА

Бенке Алия Анварвековна,
начальник кафедры общеобразовательных дисциплин
Академии Национальной гвардии Республики Казахстан,
полковник, магистр юридических наук, г.Петропавловск

Аннотация. В статье рассматривается политическая и культурная роль Золотой Орды в процессе формирования государственности Казахстана. На основе анализа исторических источников и трудов отечественных и зарубежных исследователей автор выявляет преемственность традиций управления, правовой культуры и дипломатии, оказавших влияние на становление казахских ханств XV–XVII вв. Особое внимание уделено роли ордынской элиты, развитию тюркской письменности и формированию этнокультурных основ казахского народа.

Ключевые слова: Золотая Орда, государственность, Казахстан, культура, преемственность.

Алтын Орданың Қазақстан мемлекеттілігінің қалыптасуындағы саяси және мәдени рөлі

Андатпа

Мақалада Алтын Орданың Қазақстан мемлекеттілігінің қалыптасу процесіндегі саяси және мәдени рөлі қарастырылады. Тарихи деректер мен отандық және шетелдік зерттеушілер еңбектерін талдау негізінде автор XV–XVII ғасырлардағы қазақ хандығының қалыптасуына ықпал еткен басқару дәстүрлерінің, құқықтық мәдениеттің және дипломатияның сабақтастығын анықтайды. Ерекше назар орда элитасының рөліне, түркі жазбаларының дамуына және қазақ халқының этномәдени негіздерінің қалыптасуына аударылады.

Түйінді сөздер: Алтын Орда, мемлекеттілік, Қазақстан, мәдениет, сабақтастық.

The Political and Cultural Role of the Golden Horde in the Formation of Kazakh Statehood

Abstract

The article examines the political and cultural role of the Golden Horde in the formation of Kazakh statehood. Based on the analysis of historical sources and studies by Kazakh and foreign scholars, the author identifies the continuity of administrative traditions, legal culture, and diplomacy that influenced the development of Kazakh khanates in the 15th–17th centuries. Special attention is given to the role of the Horde elite, the development of Turkic literacy, and the formation of the ethnocultural foundations of the Kazakh people.

Keywords: Golden Horde, statehood, Kazakhstan, culture, continuity.

Введение. История Казахстана неразрывно связана с историей Золотой Орды — одного из крупнейших государственных образований евразийского Средневековья. Влияние Орды проявилось не только в политической сфере, но и в формировании культурных, правовых и дипломатических традиций, заложивших основы казахской государственности.

Цель данной статьи — проанализировать политические и культурные аспекты наследия Золотой Орды, оказавшие непосредственное влияние на процесс становления казахских ханств и развитие казахстанской государственности.

Теоретические основы и обзор литературы. Исследование политической и культурной роли Золотой Орды в формировании казахстанской государственности опирается на широкий теоретико-историографический фундамент, сформировавшийся на пересечении отечественной и зарубежной исторических школ. Современное понимание Золотой Орды как одного из ключевых этапов евразийской цивилизации базируется на концепции исторической преемственности, этнополитической эволюции и культурного синтеза.

1. Отечественная историография. Казахстанская историческая наука рассматривает Золотую Орду не как «чуждое» образование, а как естественный этап развития тюркских государственнических традиций.

Ещё в трудах Е. Б. Бекмаханова (1992) [1] подчёркивалась необходимость анализа социально-политических процессов Центральной Азии в контексте преемственности институтов власти и права.

М. Қ. Қозыбаев (1998) [2] развил идею исторического сознания, рассматривая преемственность между ордынским и казахским периодами как важнейший фактор формирования национальной идентичности.

К. М. Байпақов (2005) [3] исследовал урбанистические центры Золотой Орды на территории Южного Казахстана, показывая, что города Сарай, Сигнак и Отрар стали узлами культурного и торгового взаимодействия.

М. Х. Абусеитова (2010) [4] в своих трудах подчёркивает, что именно Золотая Орда стала платформой, где сложились политические, экономические и культурные предпосылки для образования Казахского ханства. По её мнению, ордынская элита, тюркская письменность и исламская культура сформировали основу казахской государственности.

М. Жолдасбеков (2016) [5] рассматривает ордынское наследие сквозь призму тюркской цивилизационной модели, где государственность выступает продолжением культурно-языковой общности и кочевой традиции.

Отечественные исследования сходятся в признании того, что Золотая Орда являлась не только политическим преемником Монгольской империи, но и источником формирования этнокультурных и идеологических основ казахской нации.

2. Зарубежная историография. Зарубежные историки долгое время оценивали Золотую Орду преимущественно с точки зрения её внешнеполитических и военных аспектов.

Классическая работа G. Vernadsky (*The Mongols and Russia*, 1953) [6] анализирует Орду как политическую силу, оказавшую влияние на восточноевропейские и русские земли, но также признаёт её значимость как центра культурного обмена между Востоком и Западом.

B. Spuler (*The Golden Horde*, 1972) [7] впервые предложил рассматривать Орду как устойчивую государственную систему с развитым бюрократическим аппаратом и институциональной структурой.

T. Allsen (*Culture and Conquest in Mongol Eurasia*, 2001) [8] акцентирует внимание на культурных обменах, которые возникали в результате монгольских завоеваний, подчёркивая роль Золотой Орды как посредника между мусульманским Востоком и христианским Западом.

D. Morgan (*The Mongols*, 2007) [9] рассматривает Орду как политическую и культурную систему, которая, несмотря на монгольское происхождение, быстро приобрела тюркский характер и стала фактором консолидации тюркских племён.

P. Jackson (*The Mongols and the Islamic World*, 2017) [10] исследует процесс исламизации Орды, трактуя принятие ислама ханом Узбеком как цивилизационный перелом, определивший дальнейшее развитие региона.

Эти работы в совокупности показывают, что в мировой науке происходит постепенный отход от европоцентричных интерпретаций к пониманию Золотой Орды как самодостаточной евразийской цивилизации со своими политическими институтами, правовой культурой и духовными ценностями.

3. Теоретико-методологические подходы. Современная историография использует цивилизационный подход, позволяющий рассматривать Золотую Орду как культурно-политический феномен, объединяющий различные этносы и религии. Этот подход акцентирует внимание не на военных аспектах, а на процессах культурного взаимодействия, обмена знаниями и формирования общих норм управления.

Этнополитический подход даёт возможность проанализировать, каким образом ордынская система власти и социальной организации способствовала консолидации тюркских племён и возникновению предпосылок для появления единой казахской этнополитической общности.

Историко-сравнительный анализ позволяет сопоставить институты Золотой Орды с аналогичными структурами в других тюркских и исламских государствах того времени, выявив как уникальные черты ордынской модели, так и элементы заимствования.

4. Проблематика и дискуссионные вопросы. Несмотря на значительный прогресс, в историографии остаются дискуссионные темы:

- вопрос о степени влияния Золотой Орды на формирование Казахского ханства — одни исследователи (К.Байпақов, А.Абусеитова) [3,4] считают Орду прямым предшественником, другие (Т.Аллен, Д.Морган) [8, 9] — культурным катализатором, но не институциональным источником;
- проблема оценки исламизации Орды — для одних авторов это религиозное преобразование (П.Джексон) [10], для других — политический инструмент легитимации власти (Б.Шпулер) [7];
- вопрос о характере этногенеза казахского народа, в котором ордынский компонент рассматривается как решающий, но не единственный фактор.

Эти научные дискуссии определяют направление дальнейших исследований, подтверждая актуальность темы для понимания эволюции казахстанской государственности.

Методология исследования. Методологическая основа данного исследования опирается на принципы **историзма, объективности и комплексного подхода.** Принцип историзма позволил рассмотреть Золотую Орду как динамичную систему, эволюционирующую во времени, выявить закономерности её становления, расцвета и трансформации, а также проследить преемственность между ордынскими традициями и институтами казахской государственности.

Принцип объективности реализуется через сопоставление различных источников и интерпретаций — от средневековых хроник и археологических материалов до трудов отечественных и зарубежных историков. Это обеспечивает целостное и непредвзятое понимание роли Золотой Орды в контексте евразийской истории.

В исследовании применяются следующие **методы научного анализа**:

1. **Историко-сравнительный метод** — используется для сопоставления административных, правовых и культурных структур Золотой Орды и Казахского ханства. Это позволяет выявить элементы преемственности в политической организации, военной системе и дипломатической практике.

2. **Историко-типологический метод** — применён для выделения типичных форм политического устройства, свойственных ордынской и казахской государственности. Сравнение моделей власти, титулатуры и системы вассальных

отношений выявляет сходство структурных основ правления.

3. **Культурно-цивилизационный подход** — позволяет рассматривать Золотую Орду не только как политическое образование, но и как цивилизационный феномен, объединяющий тюркские, монгольские и исламские элементы. Этот подход помогает объяснить, как именно ордынская культура способствовала формированию общих ценностей, языка и духовных традиций, легших в основу казахской идентичности.

4. **Историко-генетический метод** — направлен на выявление генетических связей между институтами Орды и последующими формами государственности на территории Казахстана. Например, институт хана, совета биев, традиции кочевого управления и военно-административное деление (улу́сы) имеют прямое происхождение из ордынской практики.

5. **Сравнительно-источниковедческий анализ** — проведён при изучении письменных памятников, таких как «Джами ат-таварих» Рашид ад-Дина, записки Ибн Баттуты, а также археологических данных из Сарай-Бату, Сарай-Берке и Дженда. Этот анализ позволил сопоставить восточные и западные описания Орды, выявить совпадения и различия в оценках её политического и культурного влияния.

6. **Методы реконструкции и интерпретации исторических фактов** — применяются для восполнения пробелов в источниках и создания целостной картины влияния Орды на процесс этногенеза и государственности казахов.

Также в исследовании используется **компаративный анализ** трудов казахстанских (Е. Бекмаханов, М. Қозыбаев, К. Байпақов М., Абусеитова) [1, 2, 3, 4] и зарубежных (G. Vernadsky, T. Allsen, D. Morgan) [6, 8, 9] историков, что позволяет рассмотреть проблему в междисциплинарном и международном контексте.

Таким образом, предложенная методология сочетает макроисторический взгляд на Золотую Орду как на цивилизацию с микроисторическим анализом конкретных политических и культурных институтов. Это обеспечивает комплексное понимание роли Орды в формировании исторических предпосылок казахстанской государственности и тюркской культурной общности.

Результаты и обсуждение. Проведённое исследование позволило выявить комплекс исторических закономерностей, отражающих роль Золотой Орды в формировании основ казахстанской государственности, политической культуры и этнокультурной идентичности.

1. Политическая преемственность и институты власти. Анализ источников и трудов историков показывает, что именно в период Золотой Орды сформировались принципы, впоследствии унаследованные казахскими ханствами. Ордынская модель власти опиралась на сочетание централизованного ханского управления и региональной автономии улусов, что обеспечивало баланс между единством и децентрализацией — черта, сохранившаяся и в Казахском ханстве XV–XVII вв.

Институт хана, биев и султанов, существовавший в казахской политической системе, имеет прямые корни в ордынской традиции. Система ярлыков, представлявшая собой официальные грамоты хана, послужила прообразом нормативно-правовых актов казахских правителей. Таким образом, Золотая Орда передала будущим казахским государственным образованиям основы административного и правового регулирования, а также идею сакральности верховной власти.

2. Формирование дипломатической культуры. Одним из важных результатов исследования стало выявление высокого уровня дипломатической активности Золотой Орды, которая вела отношения с Русью, Византией, Ираном, Мамлюкским

Египтом и Китаем. Ордынские правители выстраивали гибкую систему международных контактов, опираясь на принципы вассалитета, посольства и династических браков.

Казахские ханы позднее унаследовали эти дипломатические механизмы, развивая отношения с соседними державами на основе взаимного признания и договорных норм. Следовательно, ордынская дипломатическая практика стала фундаментом для развития внешнеполитической культуры казахского государства.

3. Культурное и цивилизационное наследие. Культурное влияние Золотой Орды на формирование казахской цивилизационной идентичности проявилось в нескольких ключевых аспектах:

- языковая и литературная традиция: в эпоху Орды получил развитие кипчакский письменный язык, на котором создавались литературные памятники — «Қисса Жүсіп», «Хұсрау мен Шырын» и другие. Эти тексты стали основой тюркской письменности, от которой берёт начало современный казахский язык;
- исламизация и духовная культура: Золотая Орда стала центром распространения ислама среди тюрко-монгольских народов. Принятие ислама ханом Узбеком (1312–1342) придало государству религиозную устойчивость и определило культурную идентичность народов Центральной Азии;
- градостроительство и ремесло: развитие городов Сарай-Бату, Сарай-Берке, Сигнак, Отрар и Дженд стимулировало экономический и культурный обмен, формировало урбанистические традиции, позднее проявившиеся в казахских торгово-ремесленных центрах.

Таким образом, культурное наследие Орды проявляется как синтез тюркских, исламских и монгольских элементов, создавших основу для формирования культурного кода казахского этноса.

4.Социально-экономические предпосылки казахской государственности. Золотая Орда заложила экономические основы, способствовавшие формированию казахских ханств. Система налогообложения, торговые пути Великого шёлкового пути, развитие скотоводства и земледелия создали устойчивую хозяйственную базу, позволившую сохранить социальную структуру кочевых обществ.

Ордынская практика регулирования торговли и защиты караванных путей впоследствии была перенята казахскими ханами, что обеспечивало экономическую самостоятельность и укрепление политической власти.

5. Этнополитическая преемственность и консолидация тюркских племён. Золотая Орда выступила пространством этнополитического взаимодействия многочисленных тюркских и монгольских племён. Именно здесь происходила их интеграция в единую культурно-языковую общность. После распада Орды на её территории возникли новые политические образования — Ногайская Орда, Узбекское ханство и Казахское ханство, что свидетельствует о прямой преемственности этнополитических процессов.

Таким образом, можно утверждать, что Казахское ханство возникло не как антипод, а как прямая институциональная и культурная наследница Золотой Орды.

6. Современное значение ордынского наследия. Современные казахстанские исследователи (К. Байпақов, А. Абусеитова, М. Жолдасбеков) [3, 4, 5] справедливо подчеркивают, что обращение к ордынскому наследию имеет важное значение для осмысления национальной идентичности и исторической преемственности. Включение ордынского периода в контекст истории Казахстана способствует более целостному восприятию развития тюркской цивилизации и роли Казахстана в евразийской истории.

Итак, результаты исследования подтверждают, что Золотая Орда была не только политическим образованием, но и цивилизационным феноменом, оказавшим долговременное влияние на политические институты, культурные нормы и этническое самосознание казахского народа. Ордынская традиция стала ключевым связующим звеном между эпохой Монгольской империи и становлением независимой казахской государственности.

В результате данного исследования, нами были сформулированы следующие ***выводы:***

1. Золотая Орда сыграла решающую роль в становлении традиций государственности на территории современного Казахстана.
2. Ордынское наследие проявилось в институтах власти, правовой культуре, дипломатии и системе управления.
3. Культурное наследие Орды стало фундаментом для формирования этнического и духовного единства казахского народа.
4. Понимание преемственности между Ордой и казахскими ханствами позволяет глубже осмыслить процессы национальной консолидации и государственности Казахстана.

Список литературы

1. **Бекмаханов Е. Б.** *Казахстан в 20–40-х годах XIX века.* — Алматы: Санат, 1992.
2. **Қозыбаев М. Қ.** *Историческое сознание: прошлое и настоящее.* — Алматы: Ғылым, 1998.
3. **Байпақов К. М.** *Средневековые города Казахстана на Великом шелковом пути.* — Алматы: Өнер, 2005.
4. **Абусеитова М. Х.** *Золотая Орда и Казахстан: проблемы преемственности.* — Астана: Фолиант, 2010.
5. **Жолдасбеков М.** *Тюркская цивилизация и казахская государственность.* — Алматы: Раритет, 2016.
6. **Vernadsky G.** *The Mongols and Russia.* — New Haven: Yale University Press, 1953.
7. **Spuler B.** *The Golden Horde.* — London: Variorum Reprints, 1972.
8. **Allsen T.** *Culture and Conquest in Mongol Eurasia.* — Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
9. **Morgan D.** *The Mongols.* — Oxford: Blackwell, 2007.
10. **Jackson P.** *The Mongols and the Islamic World: From Conquest to Conversion.* — New Haven: Yale University Press, 2017.

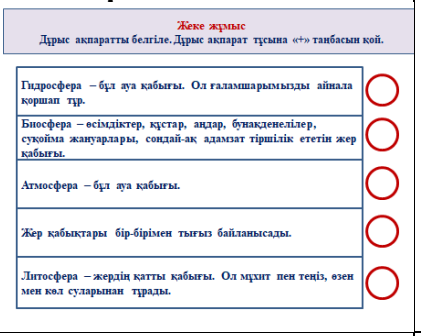
ЖЕР СФЕРАЛАРЫ ДЕГЕН НЕ?

Абдуллина Гульмарал Онгарбаевна,
Тажмагамбетова Светлана Сагынбаевна,
Ақтөбе қаласы «№13 орта мектебі» КММ

Пәні:	Жаратылыстану	
Бөлім:	Жер және ғарыш	
Сынып: 3 «Б»	Қатысқандар саны 20	Қатыспағандар саны
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаты:	3.4.1.1 Жер сфераларының орналасу реттілігін түсіндіру және көрсету 3.1.2.1 ақпарат көзінің түрлерін, артықшылығы мен кемшілігін анықтау	

Сабақтың мақсаты	Оқушылар Жер сфераларының орналасу реттілігін түсіндіру және көрсетеді ,ақпарат көзінің түрлерін, артықшылығы мен кемшілігін анықтайды			
	Сабақтың барысы			
Сабақтың жоспарланған кезеңдері	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы 7 минут	**I. Ұйымдастыру кезеңі.** Амандасу. Түгендеу. **Психологиялық ахуал қалыптастыру** **«Қал қалай?»** әдісі бойынша - Қалдарың қалай? - Сабаққа дайындықтарың қалай? -Бүгінгі көңіл күйлеріңіз қалай? Топқа бөлу **«Сиқырлы дорба»** Дорба ішіндегі түрлі түсті асықтар арқылы топтарға бөлінеді. - Көк асық – **ГИДРОСФЕРА** - Ақ асық – **АТМОСФЕРА** - Жасыл асық – **БИОСФЕРА** - Сұр асық – **ЛИТОСФЕРА** **«Өзін-өзі бағалау»** парағы таратылады.	Мұғаліммен сәлемдеседі. Жағымды көңіл күй орнайды. Оқушылар топқа бөлінеді. Топтық ережені ұстанады.	Жарайсыңдар! 	Интербелсенді тақта. Дорба, асықтар
	Өткен сабақты пысықтау «Қаламсап» әдісі арқылы алдыңғы білім қайталанады. 1. Топырақтың қандай қасиеті бар? 2. Құнарлылық дегеніміз не? 3.Қарашірік қалай пайда болады? 4.Топырақ құрамының өзгеруіне адам қалай әсер етеді? https://learningapps.org/view11316226	Сұрақтарға жауап береді, өз ойларын айтады. Сілтеме арқылы тапсырма орындалады.	Ауызша мадақтау **ҚБ:**Жарайсың ! Өте жақсы! Дұрыс! Тамаша! Дескриптор: *Білім алушылар* Топырақ қасиетін сипаттайды; Қарашірік қалай түзілетінін айта алады;	Қаламсап https://learningapps.org/view11316226

	Леорнинг қосымшасы арқылы Топырақ анықтамасы құрастырылады.			
Сабақтың ортасы 33 мин	**Оқушыларды оқу мақсаты және бағалау критерийімен таныстырамын.** **III. Жаңа тақырып.** Білу және түсіну . Оқулықпен жұмыс. **Сен** -жердің қандай қабықтары болатынын білесің; -жердің әр қабығы неден құралатынын анықтайсың. **Жауап бер** Өзіңді қоршаған ортаның нысандарын ата. Жанды табиғат жансыз табиғаттан қалай ерекшеленеді? Өз өлкеңде қандай су қоймалар бар? Ауа қандай табиғатқа жатады? **Суретке қарап, сипаттап айт**  **Қайда орналасқанын ата** Суреттерге қара. Олар жердің қай қабығында орналасқан? Жердің қабықтарында тағы нелер орналасатынын ата. **Мәтінді түсініп оқы.** **Атмосфера** – бұл ауа қабығы. Ол ғаламша қоршап тұр. **Биосфера** – өсімдіктер, құстар, аңдар, суқойма жануарлары, сондай-ақ адамзат тір қабығы. **Гидросфера** – жердің су қабығы. Ол мұхи мен көл суларынан тұрады. **Литосфера** – жердің қатты қабығы. Ол же жатыр. Оған тау, дала, шөл, мұхит пен теңіз **ЕБҚ** Жердің неше қабығы бар? Оларды атап көр. **Топтық жұмыс**	Өзін қоршаған ортаның нысандарын атайды. Жанды табиғат жансыз табиғаттан қалай ерекшеленетінін түсіндіреді. Коллажға мұқият қарап, әр қабыққа нелер жататынын атайды. Әр қабықтағы ортақ нысандарды бір сөзбен атайды. Сұрақтарға жауап береді, өз ойларын айтып талқылайды. Сәйкестендіру тапсырмаларын орындайды.	**ҚБ:**Жарайсың ! Өте жақсы! Дұрыс! Талпын! **Дескриптор:** 1.Өзін қоршаған ортаның нысандарын атайды. 1б 2.Жанды табиғат жансыз табиғаттан қалай ерекшеленетінін түсіндіреді.1б 3.Өз өлкесіндегі суқоймалар жайлы айтады.1б **ҚБ:**Жарайсың ! Өте жақсы! Дұрыс! Талпын! **Дескриптор:** 1.Коллажға мұқият қарап, әр қабыққа нелер жататынын атайды.1б 2. Әр қабықтағы ортақ нысандарды бір сөзбен атайды.1б 	Оқулық. Оқулық  дәптер

	https://wordwall.net/ru/resource/79079101 Вордвалл қосымшасы арқылы «Жер сфералары» сәйкестендіру тапсырмасы орындалады. **Жұптық жұмыс**  **Жеке жұмыс**  Жеке жұмыс Дұрыс ақпаратты белгіле. Дұрыс ақпарат тұсына «+» таңбасын қой. Гидросфера – бұл ауа қабығы. Ол ғаламшарымызды айнала қоршап тұр. Биосфера – өсімдіктер, құстар, аңдар, бунақденелілер, сүкөйма жануарлары, сондай-ақ адамзат тіршілік ететін жер қабығы. Атмосфера – бұл ауа қабығы. Жер қабықтары бір-бірімен тығыз байланысады. Литосфера – жердің қатты қабығы. Ол мұхит пен теңіз, өзен мен көл суларынан тұрады.	Жер сфераларының моделін жасайды. Негеш сфералардың қандай ерекшелігін көрсеткенін айтады. Дұрыс ақпаратты белгілейді.	ҚБ: Кереметсің! **Дескриптор:** 1.Жер сфераларының моделін жасайды.1б **Дескриптор:** 1. Кестедегі ақпараттың дұрыс/ бұрыстығын анықтайды.1б **ҚБ:**Жарайсың ! Өте жақсы! Дұрыс! Талпын!	https://wordwall.net/ru/resource/79079101 Түрлі түсті қағаз, желім, ақ парақ  Таратпа қағаздары
Сабақтың соңы 5 мин	**IV.Сабақты қорытындылау.** **«Орнын тап»** әдісі арқылы сфералар компаненттерін тауып, тақтадағы жер қабықтарына орналастырады. -Бүгінгі сабақ түсінікті болды ма? Бұл сабақта қандай жаңа білім алдыңыздр? **Оқушылардың білімін бағалау** **Рефлексия**  	Сұрақтарға жауап береді, өз ойларын айтады. Өздері кері байланыс жасайды.	Сен тамаша баласың! Сабаққа жақсы қатыстыңдар! Рақмет сендерге! Балдар жиынтығын қою	Плакаттар Рефлексия парақтары

З ДЫБЫСЫН СӨЗДЕ,СӨЙЛЕМДЕ МАШЫҚТАНДЫРУ «КӨКТЕМ КЕЛДІ»

Аманбаева Балжан Хашимовна,
Жамбыл облысы, Байзақ ауданы , Сарыкемер ауылы
"Жамбыл облысының білім басқармасы
Байзақ ауданының білім бөлімінің
Психологиялық-педагогикалық түзету кабинеті"
коммуналдық мемлекеттік мекемесінің логопед маманы

Түзете-дамыту жұмысының сабақ жоспары

Баланың аты: Бектұрсын Әмір (4 жаста)
Аңғарымы: Сөйлеу тілінің жалпы дамымауының II деңгейі

Мақсаты:
Білімділік: [З] дыбысының айтылуымен таныстыру. **[З]** дыбысын буын, сөз, сөйлем ішінде анық таза дұрыс айтуға машықтандыру. Артикуляциялық жаттығуларды және дұрыс тыныс алуын жетілдіру. Тапсырмалар арқылы ұсақ моторикасын жетілдіру.Фонетикалық есте сақтау қабілетін қалыптастыру. Сұрақтарға дұрыс және толық жауап беруге ынталандару.

Түзете-дамытушылық: Тапсырмалар арқылы сөздің лексика-грамматикалық қатарын дамыту.Тапсырмаларды орындау барысында танымдылық қабілеттерін арттыру. Суреттер арқылы көктем ерекшеліктерін айтып үйрету. Сөздік қорын молайту; Баланың есте сақтау қабілеттерін дамыту. Ойлау,зейін, қабылдауын дамыту.

Тәрбиелік: Ұқыптылыққа, тазалыққа тәрбиелеу. Табиғатты аялауға тәрбиелеу.
Сабақтың түрі: Бекіту сабағы
Жұмыс түрі: жеке жұмыс
Көрнекілігі:[З] дыбысының кескіні, артикуляциялық және тыныс алу жаттығулары, көктем мезгілінің суреттері, дидактикалық ойындар.

Әдіс-тәсілдер: түсіндіру, сұрақ-жауап, бақылау, әңгімелесу, талдау, ақпарат алмасу.

I. Ұйымдастыру кезеңі:
- Сәлеметсің бе Әмір?
- Сәлеметсіз бе
- Көңіл күйің қалай?
- Көңіл күйім жақсы.

Бүгін біздің сабағымыз ерекше болмақ, біздің сабағымызға көп қонақтар келді. Қонақтармен салемдесіп алайық. Сәлеметсіздерме!
- Бүгін ауа-райы қандай болып тұр?
- Жарайсың!
- Қазір жылдың қай мезгілі?
- Қазір жылдың көктем мезгілі.
- Көктем мезгілінде қанша ай бар?
- Көктем мезгілінде үш ай бар.
- Наурыз, сәуір, мамыр.
- Көктемде қандай ерекшеліктер болады?

Дидактикалық тапсырма арқылы көктем мезгілінің ерекшеліктерін атау.
- Көктем мезгілінде жаңбыр жауып, жер көгереді. Саңырау құлақтар өсіп, бәйшешек гүлі шығады, талдар бүршік атады. Құстар жылы жаққа ұшып келеді. Біз жұқа киіне бастаймыз ия.



- Жарайсың!

Артикуляциялық жаттығулар:
Шарты: Ыдыстағы гүлдердің арасындағы тілге арналған жаттығуларды тауып, өз пішіндеріне орналастыру.
«Футбол» - ауызды жауып тұрып, тіліміздің ұшын екі ұртымызға кезек-кезек апарып ұрғылаймыз.
«Сағат» - ауызды ашып тіліміздің ұшын оңға-солға қарай сағат тілі сияқты қозғалтамыз.
«Жылан» - езуімізді екі жаққа созып, тіліміздің ұшын астыңғы тіске тіреп ысылдаймыз.
«Өткеншек» - ауызды ашып тілді шығарып, жоғары-төмен қозғалтамыз.
«Тәтті тосап» - тілді жалпақ етіп шығарып, астыңғы және үстіңгі ернімізді кезек-кезек жалаймыз.
«Қоршау» - ерін жымияды. Тістеріміз қабысып және көрініп тұрады.



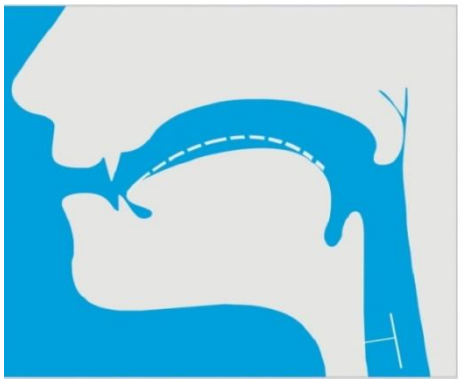
Баланы мадақтау

Тыныс алу жаттығулары

Мұрнымен терең дем алып, ауаны ауыздан шығарып түтікшемен үрлеу арқылы бақаны қоңызбен тамақтандыру.
Баланы мадақтау.

ІІ.Өткен сабақ: [З] дыбысын қою.
«Көктем келді»
Сұрақ-жауап арқылы өткен тақырып бойынша [З] дыбысының кескінін еске түсіру.

[З] дыбысының кескінін есімізге түсірейік.
[З] дыбысын айтқанда үстіңгі және астыңғы тістер бір-біріне жақындап, езуіміз сәл созыңқы болады. Тілдің ұшы астыңғы тіске тіреліп,тілдің ортасы дөңестенеді.Тамақ дірілдеп, дауыс сіңірлері жұмыс істейді.(Дауыс шығады).



Ұсақ қол моторика: Ара қалай ызыңдайды? З-З-З деп ызыңдайды. Дұрыс айтасың. Араны үзік сызықтарды қосу арқылы өзінің бал ұясына жеткізу. Жарайсың

ІІІ. Жаңа сабақ:
[З]дыбысын буында, сөзде, сөйлемде машықтандыру. «Көктем келді.»

1-тапсырма: [З] дыбысын буында машықтандыру:



Баланы мадақтау.

2-тапсырма: [З] дыбысын сөзде машықтандыру:

Мақсаты: [З] дыбысын сөздерде анық әрі таза айтуға үйрету. Баланы



Баланы мадақтау.

IV.Сергіту ойыны:

Мақсаты: [З] дыбысын буында анық әрі таза айтуға үйрету. Баланы жылдамдыққа,тапқырлыққа,ептілікке баулу.

Шарты:Араны гүлге қондырып,гүлдерді тере отыра, артында жасырылған буындарды айту.

За-за-за	Аз-аз-аз
Зо-зо-зо	Оз-оз-оз
Зу-зу-зу	Уз-уз-уз
Зы-зы-зы	Ыз-ыз-ыз

Баланы мадақтау.

Мақсаты: [З] дыбысын сөздерде анық әрі таза айтуға үйрету. Баланы жылдамдыққа,тапқырлыққа, ептілікке баулу.

Шарты: Суреттердің беті ақ парақпен жабылған,ақ парақты майлап көрінген суреттерді атап айту.

Ұзын құлақ сұр қоян,
Естіп қалып сыбдырды
Ойлы қырлы жерлермен
Ытқып ытқып секірді

Қарап еді артына
Қиығын салып көзінің
Келе жатқан томпаңдап
Көжегі екен өзінің.



Баланы мадақтау.
V. Сабақты бекіту:
3-тапсырма: [З] дыбысын сөйлемде машықтандыру:
Мақсаты: [З] дыбысын сөйлемдерде анық әрі таза айтуға үйрету. Баланы жылдамдыққа,тапқырлыққа, ептілікке баулу.
Шарты: Суреттерді бір-бірімен байланыстыру арқылы сөйлем құрастыру.



Баланы мадақтау.
4-тапсырма: «Көктемгі еңбек»
Ойынның шарты: Көктемгі еңбек пен ойын түрін ажыратып, өз орындарына жабыстыру қажет.
Баланы мадақтау.
VI. Сабақты қорытындылау.
- Балалар біз бүгін қандай тақырыпта сабақ өттік?
-[З] дыбысын буында,сөзде, сөйлемде айтып уйрендік.
- Көктемнің ерекшеліктерін айтып үйрендік.
-Бүгінгі сабақ саған ұнады ма?
- Жарайсың!
Баланы мадақтау
VII.Үй тапсырмасын беріп, сабақты аяқтау.
Баланы мадақтап, марапаттау.

АРНАЙЫ ҚАЖЕТТІЛІКТЕРІ БАР БАЛАЛАРҒА ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ КӨМЕГІ: КӨРУ ЖӘНЕ ЕСТУ ҚАБІЛЕТІНДЕ БҰЗЫЛЫСТАРЫ БАР ОҚУШЫЛАР ҮШІН ИННОВАЦИЯЛЫҚ ШЕШІМДЕР

Балжанова Акмар Максатовна,
Ақтөбе облыстық арнайы
"Мектеп- интернат- колледж"
кешені КММ-нің тәрбиеші,
Ақтөбе қаласы

Қазіргі білім беру жүйесінде арнайы қажеттіліктері бар балаларға арналған оқыту әдістері мен құралдарын жетілдіру – маңызды әрі өзекті мәселе болып отыр. Әсіресе көру және есту кемістігі бар оқушылардың білім алу үдерісін жеңілдету және сапалы оқу материалдарымен қамтамасыз ету мақсатында инновациялық технологияларды пайдалану қажеттілігі арта түсуде. Осы орайда жасанды интеллект (ЖИ) білім беру саласында ерекше рөл атқарып, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың білім алуына жаңа мүмкіндіктер ашады. ЖИ технологиялары көру және есту кемістігі бар оқушыларға арнайы бейімделген адаптивті оқыту жүйелерін, аудио және визуалды ақпаратты түрлендіру құралдарын, сондай-ақ интерактивті және виртуалды көмекшілерді құра отырып, олардың оқу үдерісін жеңілдетеді. Бұл технологиялар балалардың жеке ерекшеліктерін ескеріп, білімді қабылдау мен игеруді оңтайландырады, олардың әлеуметтік және коммуникативтік дағдыларын дамытуға жағдай жасайды.

Арнайы қажеттіліктері бар балалардың, әсіресе көру және есту кемістігі бар оқушылардың білім алуына кедергі келтіретін жағдайларды жеңілдету – қазіргі білім беру саласындағы ең маңызды мәселелердің бірі. Мұндай балаларға дәстүрлі оқыту әдістері әрқашан қолайлы бола бермейді, сондықтан оларға арнайы бейімделген, заманауи технологияларды енгізу қажет. Жасанды интеллект (ЖИ) технологиялары ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға сапалы білім беру мүмкіндіктерін кеңейтуде жаңа кезең ашуда. ЖИ адаптивті оқыту жүйелері, дауысты мәтінге және мәтінді дауыстауға айналдыру, виртуалды ассистенттер сияқты құралдар оқушылардың білім алу процесін жеңілдетіп, олардың оқу мотивациясын арттырады. Бұл өз кезегінде білім беру сапасын жоғарылатып, балалардың әлеуметтік интеграциясын қамтамасыз етеді.

Сонымен қатар, Қазақстанның білім беру жүйесін жаңғырту және инклюзивті білім беруді дамыту мақсатында жасанды интеллектің арнайы қажеттіліктері бар оқушыларға арналған технологияларын қолдану өзекті әрі қажетті бағыт болып табылады. Сондықтан көру және есту кемістігі бар балаларға арналған ЖИ технологияларының инновациялық шешімдерін зерттеу және енгізу – қазіргі білім беру практикасы үшін аса маңызды әрі қажетті мәселе болып отыр.

Біріншіден, көру қабілеті шектеулі балалар үшін жасанды интеллект негізіндегі дыбыстық оқыту құралдары маңызды рөл атқарады Бұл құралдар мәтінді дауыстау жүйелері мен аудио кітаптар түрінде ұсынылып, оқушыларға ақпаратты қабылдауды жеңілдетеді Сонымен қатар, компьютерлік көру технологиялары мен тактильді графика жасау арқылы балалардың оқу материалын сезінуіне мүмкіндік беріледі

Екіншіден, есту қабілеті нашар оқушыларға арналған ЖИ жүйелері дыбысты мәтінге айналдыру, сөйлеу тану және виртуалды көмекшілерді қолдану арқылы ақпаратты меңгеру үдерісін жақсартады Бұл әдістер визуалды

ақпаратты қолжетімді етіп, балаларға өз ойларын еркін білдіруге көмектеседі Сонымен бірге, арнайы бейімделген интерактивті платформалар мен қосымшалар оқушылардың тілдік және коммуникациялық дағдыларын дамытуға бағытталған Бұл технологиялар жеке ерекшеліктерді ескере отырып, оқыту үдерісін бейімдеуге мүмкіндік береді

Жасанды интеллекттің тағы бір тиімді қолданылуы – оқушылардың әлеуметтік дағдыларын жетілдіруге бағытталған виртуалды тренажерлер мен симуляторлар Көру және есту кемістігі бар балаларға арналған мұндай инновациялар олардың өмірлік құзыреттіліктерін арттырып, қоғамға толыққанды бейімделуіне септігін тигізеді Сонымен қатар, жасанды интеллект білім беруде инклюзивтілік қағидаларын жүзеге асыруға мүмкіндік беріп, арнайы қажеттіліктері бар оқушылар мен олардың мұғалімдеріне қосымша қолдау көрсетеді Осы тұрғыдан алғанда, Қазақстан білім беру жүйесінде ЖИ технологияларын енгізу мен дамытуды жандандыру ерекше маңызды болып табылады Болашақта бұл технологиялардың жетілдірілуі арнайы қажеттіліктері бар балалардың оқу жетістіктерін арттырып, олардың әлеуметтену мүмкіндіктерін кеңейтеді Мұндай инновациялық шешімдер оқытудың сапасын көтерумен қатар, білім беру жүйесінің ашықтығы мен қолжетімділігін қамтамасыз етеді

Тәрбиеші ретінде мен арнайы қажеттіліктері бар, атап айтқанда көру және есту кемістігі бар оқушыларға білім беру барысында жасанды интеллект технологияларын қолданудың тиімділігін өз тәжірибемде байқадым. Бұл бөлімде менің сабақтарымда қолданылған ЖИ негізіндегі инновациялық әдістер мен құралдардың нақты мысалдары келтіріледі. Олардың көмегімен оқушылардың оқу үдерісіне қатысуы жеңілдеді, тілдік және коммуникативтік дағдылары дамыды, сондай-ақ оқу материалын қабылдау деңгейі айтарлықтай жақсарды. Осы тәжірибелер жасанды интеллекттің арнайы қажеттіліктері бар балаларға білім беру саласындағы мүмкіндіктерін нақты көрсетеді.

✓ Көзі көрмейтін оқушыға арналған дыбыстық оқыту құралдарын пайдалану арқылы оның мәтінді тыңдап, түсіну қабілетін арттырдым. Мысалы, «Мәтінді дауыстау» бағдарламасы арқылы балалар мәтінді өз бетімен тыңдап, оқу процесіне белсенді қатысты.

✓ Есту қабілеті төмен оқушылар үшін арнайы жасалған мәтінді дыбыстық сигналдарға айналдыратын жүйелерді қолдандым. Бұл технология көмегімен олар визуалды ақпаратты жақсы қабылдап, сұрақтарға дұрыс жауап бере алды.

✓ Виртуалды көмекші қосымшаларды сабақ барысында енгізу арқылы оқушылардың сұрақтарына жедел жауап беріп, оқыту материалын түсінуді жеңілдеттім. Бұл әдіс, әсіресе, жеке сабақтарда өте тиімді болды.

✓ Жасанды интеллект негізінде жасалған интерактивті платформалар арқылы балалар өз темпінде материалды меңгеріп, ойын түрінде тапсырмаларды орындады. Бұл олардың қызығушылығын арттырып, сабаққа деген ынтасын күшейтті.

✓ Әлеуметтік дағдыларын дамытуға арналған виртуалды тренажерлерді пайдаланып, оқушылардың қоғамдағы өз орнын табуына көмектестім. Бұл балалардың сенімділік деңгейін көтеріп, коммуникациялық қабілеттерін жетілдіруге септігін тигізді.

Бұл тәжірибелер жасанды интеллект технологиялары арнайы қажеттіліктері бар оқушыларға білім беруді оңайлатып, олардың дамуына елеулі ықпал ететінін көрсетті.

Арнайы қажеттіліктері бар, оның ішінде көру және есту кемістігі бар оқушыларға жасанды интеллект технологияларын енгізу олардың білім алу сапасын айтарлықтай жақсартуға мүмкіндік береді. ЖИ негізіндегі адаптивті оқыту құралдары мен виртуалды көмекшілер оқушылардың оқу материалын тиімді меңгеруіне, тілдік және

коммуникативтік дағдыларын дамытуға септігін тигізеді. Сонымен қатар, бұл технологиялар балалардың жеке ерекшеліктерін ескеріп, оқыту үдерісін бейімдеуге мүмкіндік береді, осылайша инклюзивті білім берудің негізгі қағидаларын жүзеге асырады. Менің тәжірибемде ЖИ құралдарын қолдану оқушылардың білімге деген қызығушылығын арттырып, олардың әлеуметтік және танымдық дамуына оң әсерін тигізді. Сондықтан болашақта жасанды интеллекттің мүмкіндіктерін кеңінен пайдаланып, арнайы қажеттіліктері бар балаларға арналған білім беру жүйесін жетілдіру маңызды әрі қажетті бағыт болып табылады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Ахметова, Л.М. (2021). *Арнайы қажеттіліктері бар оқушыларға арналған білім беру технологиялары*. Алматы: Білім баспасы.

2. Жұмабаев, Н.С. (2020). «Жасанды интеллект және инклюзивті білім беру». // *Қазақ тілі және білім*, №3, 40–45-беттер.

3. Мұқанова, Г.Б. (2019). *Көру және есту кемістігі бар балаларға арналған педагогикалық әдістер*. Нұр-Сұлтан: Ұлттық академия.

4. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі. (2022). *Инклюзивті білім беруді дамыту жөніндегі стратегия*. Нұр-Сұлтан.

5. Smith, J. (2018). *Artificial Intelligence in Special Education: Innovations and Applications*. New York: Education Press.

6. UNESCO. (2020). *Inclusive Education and Artificial Intelligence*. https://unesdoc.unesco.org

7. Баймұратова, Қ. (2021). «Жасанды интеллекттің арнайы қажеттіліктері бар оқушыларға әсері». // *Педагогика және психология журналы*, №2, 22–28-беттер.

МЕКТЕПТЕ АҒЫЛШЫН ТІЛІН ОҚЫТУДА ЗАМАНАУИ ӘДІСТЕРДІ ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Бердалина Алтынгуль Есбергенқызы,
Ақтөбе облысы Хромтау ауданы
№3 Хромтау орта мектебінің
ағылшын тілі пәнінің мұғалімі

Аннотация

Бұл мақалада орта білім беретін мектептерде ағылшын тілі сабағында жаңа әдістерді қолданудың тиімді жолдары, жаңа педагогикалық технологияларды қолдану, ағылшын тілі сабағында компьютерді қолданудың маңыздылығы грамматиканы меңгертудегі тиімді әдістері және оқушылардың сөздік қорын дамытуда қолданатын әдістер берілген.

Ағылшын тілін мектепте оқытуда қатысымдық (коммуникативтік) бағытты ұстану басты мәселе болып табылады. Қатысымдық тұрғыдан ұйымдастырылған шетел тілін оқыту үрдісінің тиімді болуы қатысымдық тұлға – шетел тілі сабағын компьютерді пайдалану арқылы оқытумен тығыз байланысты. Өйткені компьютердің мультимедиалық мүмкіншіліктері оқушының тілін дамытуда жан-жақты басшылық етеді. Компьютерлік технология көмегімен ағылшын тілі сабағына деген оқушылардың белсенділігін арттырудың ғылыми – теориялық негізін жасау. Жаңа оқыту технологияларының ішінде компьютермен оқыту технологиясының орны ерекше болады. Барлық дерлік оқыту технологияларының көздеген мақсаты оқушылардың өз бетімен білім алу, білім іздеу дағдыларының қалыптасуы десек, компьютерлік оқыту технологиясының

талайы осы мақсатқа лайықталғанын көру қиын емес.

Ағылшын тілі пәнінің басты міндеті – білім алушылардың тілдік қарым-қатынас жасай алу біліктілігін жетілдіру. Ағылшын тілі пәні мектепте білім, тәрбие берумен қатар жасөспірімдердің жеке бас қасиеттерін тұлға ретінде жетелдіруге қоғамдағы өз орнын табуға ерекше ықпал етеді. Ағылшын тілін оқыту кезінде кез келген бір әдістемені қолдану әртүрлі шарттарға байланысты болып келеді. Ең басты шарттары: ағылшын тілін оқытудың алдына қойылатын мақсаты, оны оқып-үйренуге бөлінген уақыт, сағат саны жатады**.** Осы шарттардың ішінде аса маңызды роль атқаратын-оқыту мақсаты болып келеді. Бұл шарт қоғамның дамуы, оның басқа елдермен саяси, шаруашылық және тағы да басқа байланыстары шетел тілін оқытудың мақсаттарын анықтауға тікелей әсер етеді.

Мотивация факторлары мыналар:

- Оқу мазмұнының әртүрлілігі;
- Оқушы мен оқытушы байланысының жанды интенсивті болуы;
- Оқытушы тұлғасы;

Ағылшын тілі мұғалімі оқушылардың тіліне деген қызығушылығын арттыру үшін тек қана оқулықты ғана емес, басқа да қосымша материалдарды интернет көзінен де қолдануы тиіс. Оқушылар материалды толық және тез меңгеру үшін, мұғалім көп көрнекі құралдарды пайдаланып, сабақты дұрыс ұйымдастыра білуі керек. Оқушылардың ағылшын тілі сабағына деген қызығушылығын ояту үшін, мұғалім әр түрлі әдіс-тәсілдерді қолданғаны жөн, бірақ бұл әдіс-тәсілдер төмендегідей талаптарға сай болуы тиіс:

1. Әдіс-тәсілдер арқылы өзін-өзі еркін сезіну үшін жағымды атмосфера жасап, оқушы қызығушылығын ынталандыру керек, тілді практикада қолдануға деген қажеттілігін тудыру қажет.

2. Оқушы тұлғасын толығымен оқу процесіне тарту керек, оның эмоциялары, сезімдері оның қажеттіліктеріменбайланысты болуы керек.

3. Оның тілдік шығармашылық қасиеттерін ынталандыру керек.

4. Оқушыны оқу процесінің басты тұлғасы ретінде белсенді етіп, басқа оқушылармен тығыз байланыстыру керек;

5. Оқушыға өз физиологиялық, интеллектуалдық, психологиялық ерекшеліктеріне байланысты өз бетімен жұмыс істей алуына көмектесу керек;

6. Түрлі жұмыс түрлерін жеке, жұппен, топпен, сыныппен және тағы басқа жұмыс түрлерін қолдану қажет.

Ағылшын тілін оқыту әдістері мыналар: Логикалық ойлау, Грамматикалық-аударма әдісі, Сатылау, Тізбектеу әдісі, Үнсіздік әдісі, Физикалық сезіну әдісі, Рольдік ойындар, Мәдени қарым-қатынас, Жобалау ідісі, Проблемалық оқыту әдісі, Анализдеу, Миға шабуыл, Пікір алматыру, Интерактивті әдістер, Коммуникативтік әдіс, Ойға шолу, Аудиолингвистикалық әдіс, Көрнекілік әдісі т.б.

Ағылшын тілін оқыту әдістерінің ең алғашқы қолданылған әдісі-«Grammar-translational method» (грамматикалық-аударма әдісі) болды. Бұл әдістің негізі XX ғасырдың ортасында іс жүзінде қолданыста болды. Ағылшын тілін меңгеру грамматика мен сөздікті меңгеру қажет болды. Сол үшін осы әдіс түрі қолданылды. Бұл әдісте қандай да бір грамматикалық құрылым меңгеріліп, кейін сол тақырыптарға орай сөйлем мәтіндері жинақталады. Одан кейін сол сөйлемнің аудармасы қамтылады. Қандай да бір әдіс түрі сияқты бұл әдістің де өзіне тән ерекшеліктері болды. Біріншіден, бұл әдіс грамматиканы жетік меңгеруге жол береді. Екіншіден, логикалық ойлау деңгейі жоғары азаматтарға ыңғайлы болды. Сөйтіп заман ағымына сай сан алуан әдістер дүниеге келтірілді. Атап айтатын болсам, «Silenb way» (үнсіздік әдісі) әдісін атауымызға болады. Ағылшын тілін оқытуда бұл әдістің басты мақсаты – тіл үйренушіге кедергі келтірмеу, әрі оған оқытушының көзқарасын араластырмау. Бұл әдіс бойынша оқытушы ешнәрсе айтпайды, бірақ ол оқыту барысында күрделі түрлі

түсті таблицаларды қолданады. Бұл таблицалардағы белгілер мен түстер белгілі – бір дыбысты таңбалап одан жаңа сөздер құралады. Мысалы ретінде «dog» сөзін айту үшін ең «d», кейін «o», сосын «g» дыбысының белгісі саналатын квадрат немесе түрлі таяқшалар көрсетіледі. Содан сөз құралады. Үнсіздік әдістің артықшылығы оқытушының тілді меңгеру сапасы, оқушының тілді меңгеру сапасына ықпал етпейді. Келесі қарастыратын әдісіміз «Total-physical respone» (физикалық сезіну әдісі) деп аталады. Бұл әдіс оқыту барысында іс-қимылдар арқылы жүргізіледі. Оқушы алғашқыда білім алады, ағылшын сөздерін үнемі тыңдайды. Ал кейін оқығанын не тыңдағанын қимылмен сезінеді. Оқушы физикалық қимылдарды білдіретін сөздер арқылы барлық сөздерді меңгеруге мүмкіндік алады. Мәселен «отыр» деген сөзді түсініп олар отырады.

«Коммуникативтік әдіс» (қарым-қатынас әдісі). Оның ең басты мақсаты-әңгімелесушілердің сөздері түсінікті болуы үшін адам баласын бір-бірімен тілдік қарым-қатынас жасауға үйрету. Бұл әдіс түрі ағылшын тілін үйретуде ең жеңіл және қолайлы әдістің түрі болып табылады. Себебі коммуникативтік әдіс қазіргі таңда да жұмыс барысында жиі қолданылады. Осы әдіс ағылшын тілін үйретудегі бірқатар үлгілі тәсілдердің үйлесімді көрінісі.

Ағылшын тілін үйретудегі келесі әдіс - «Audio-Lingual method» (аудиолингвистикалық әдіс). Бұл әдісте оқушы магнитофоннан немесе оқытушының айтқан сөздерін тыңдап, кейін бірнеше рет қайталайды. Оқушы осы іс-әрекетте сөздердің, сөйлемдердің немесе тіркестің дұрыс айтылу жолдарымен және оны аз уақыт көлемінде жаттап алу, оны қарым-қатынас әдісінде қолдану шарттары бейімделе бастайды.

Ағылшын тілін үйретудің келесі әдісі-«Sugesto pedia» (ойға шому) деп аталады. Бұл әдіс түрі басқа әдіс – тәсілдерге қарағанда күрделірек болып келді. Себебі осы әдісті қолдана отырып оқушы қиялға беріледі. Бұл әдістің мән–мағынасы мынадай: оқушы ағылшын тілін үйрену кезеңінде өзін мүлдем басқа адам болып сезінеді. Ол озіне жаңа есім таңдап, жаңа өмірбаян ойлап табады. Сөйтіп, оқушы өзін мүлдем бөгде әлемде – ағылшын әлемінде отырғандай күй кешеді. Бұл әрине оқушылар үшін қызықты және жұмбақ болып келеді. Осы әдісте қолданылған барлық тәсілдер оқушылардың оқып-үйрену процесінде оң әсерін тигізеді. Ағылшын тілін меңгеруде сөздік қордың бай болуы да аса маңызды болып келеді. Ағылшын тілі сабағында сөздік қорды дамыту жолдары мынадай әдіс-тәсілдерден тұрады. Олар: сөйлеу, әңгімелесу, сұрақ-жауап, аударма, түсінік, кітап-мәтінімен жұмыс әдіс-тәсілдері. Оқушылардың сөздік қоры баю үшін оқытушы сабақ барысында кестелер, видеокассеталар, түрлі суреттер, көрнекі құралдарды қолдануы керек. Енді ағылшын тілін сөздік қорын дамытатын әдіс-тәсілдерге жеке-жеке тоқталайық.

Көрнекілік әдісі – ағылшын тілін үйретуде ең жиі және ең нәтижелі әдіс-тәсілі болып саналады. Себебі бұл әдіс барлық сабақ түрінде қолданылады. Көрнекілік әдісте әрине көрнекілік құралдар мен схемалар қолданылады. Олар бірнеше түстен кем болмауы керек. Бұл оқушылардың сабақ барысында қызығушылығын және сөздік қорларын дамытуда ең тиімді жолы болып табылады.

Сұрақ – жауап әдісі – білім алушылардың тілін дамыту үшін маңызды әдістің бірі. Бұл әдісте оқушылар коммуникативтік әдісте болады. Бір-бірілеріне сұрақ қойып, кейін сұрағына жауап алады. Кең көлемде қолданылатын әдіс түрі болып табылады.

Практикалық әдіс – оқушылар сабақ үйрену барысында түрлі ойын элементтері бойынша тіл үйрену іс–әрекеті болып табылады. Оқушының сөздік қорын молайтуда ойындардың ролі зор, себебі ойындар олардың сөйлеу машығын қалыптастыру үшін қажет.

Интерактивтік әдіс – сұхбат құруда оқушылардың белсенділігін арттырады. Бұл әдістің мақсаты – оқу процесінің барлық сатысында біріккен әрекетке жағдай жасау. Оқушылар және тапсырмалармен жұмыс істей отырып, топ мүдделерін де ойлауға үйренеді. Бұл әдісте әр оқушы өз міндетіне жауапкершілікпен қарай отырып, ортақ нәтижеге қол жеткізуге талпынады. Оқушылар бірігіп жұмыс істеуге үйренеді. Бұл әдісте оқушы сабақ барысында оқушыларға кеңесші, серіктес рөлін атқарады.

Ағылшын тілі сабақ барысында компьютер оқытушыға оқушының өз бетінше жұмысын ұйымдастыруға жәрдем береді. Ол үшін ғалымдардың ұсынысы бойынша мынадай жаттығулар мен әдістемелік тәсілдер қолдану дұрыс:

1. Сұрақ-жауап диалогы.
2. Таңдамалы жауаптармен жүргізілетін тапсырма.
3. Еркін құралған сөйлемдерді стильдік түзету.
4. Толықтыруды керек ететін жаттығулар.
5. Сөздікті меңгеруден өзін-өзі бағалауға арналған жаттығулар.

Компьютерлік бағдарламалар уақыт өте келе жетіліп, қарқынды даму үстінде. Сөйтіп біз бүгінде әлемдік интернет жүйесі арқылы ақпарат алып қана қоймай, білім алудың жаңа түрі аралықтан оқыту әдісі пайда болды. Бұл оқыту әдісінде мультимедиялық технологияның көмегімен бейне, мәтін, графика арқылы оқу курсының материалдары жасалады. Оқу материалы ретінде оқушыға дәстүрлі оқулықтар мен оқу құралдары және интерактивті қасиеті шектеулі бейне және мультимедиялық материалдар ұсынылады.

Ағылшын тілін үйрету барысында ескертетін жайттар:

1 - Ағылшын тілін оқытуды жүйелі түрде жүргізу.

2 - Үйрету күнделікті өмірде жиі қолданылатын контекстерден басталады.

3 - Тапсырманы оқушының қабілетіне қарай беру.

4 - Оқу материалдарын шындыққа сай етіп алу.

5 - Үйрену – қарапайымнан күрделіге қарай ұстанымы арқылы жүзеге асады.

Қазіргі ағылшын тілді елдердің экономикасының дүниежүзіне ықпалы артуда. Екіншіден, ағылшын тілі – әдебиет пен саясаттың, өнердің, сауда-саттық пен әр түрлі ресми қарым-қатынас тілі. Ағылшын тілін оқыту әдістемесі әрдайым толықтыруды, дамытылуы тиіс. Ендеше оқушылардың дүниетанымын кеңейтуде танымдық белсенділігін арттырып, білім, біліктерін жетілдірудің қоғамдық мәні зор болып келеді.

Қазіргі ерекше тоқтала кететін әдіс-интерактивті оқыту әдістері. Интерактивтілік термині бүгінде техникалық жағынан да, педагогикалық тұрғыдан да қолданылады. Бірінші жағдайда интерактивтілік-бұл пайдаланушының өзара әрекеттесуін ұйымдастыруға арналған бағдарламалық интерфейстің қасиеті. Екінші мағынада интерактивтілік термині оқытудың бірқатар әдістерін сипаттауда қолданылады, онда басты белгі адамның іс-әрекет, яғни мұғалім мен оқушы арасындағы байланыс. "Интерактивті" сөзі ағылшынның "interact" сөзінен шыққан - өзара әрекеттесу, бір-біріне әсер ету.

"Интерактивті оқыту" лингвистикалық және коммуникативтік міндеттерді шешу мақсатында қарым-қатынас және оқыту процесінде оқытушы мен оқушының өзара әрекеттесуі ретінде анықталуы мүмкін. Интерактивті қызмет оқу процесіне қатысушылардың әрқайсысы үшін маңызды мәселелерді шешуге, өзара түсіністікке, өзара әрекеттесуге бағытталған диалогтік сөйлеуді ұйымдастыру мен дамытуды қамтиды. Интерактивті оқыту, ең алдымен, топта диалогтық қарым-қатынасты дамытуға бағытталған. Олардың кейбіріне тоқталайық:

Пікірталас түрінде интерактивті ойындардың келесі түрлерін ажыратуға болады:

1. Round table - ұжымдық ойын, шешім жалпы мәселелері.
2. Scientific debate-оқушылардың әртүрлі бағыттағы өкілдері басқаларға қарама-қарсы өз пікірлерін қорғайтын оқу дауы-диалог.
3. Competition in small groups-бұл мектеп оқушыларын белсенділікке итермелейтін мотивациялық ойын.
4. Situation-тез әрекет ету және қиялдау қабілеттерін дамытатын ойын.
5. Judicial sitting-рөлдерді бөлу және конструктивті жауаптарды іздеу ойыны.
6. Training-шындыққа жақын түрлі әлеуметтік жағдайларды модельдеу және талқылау процесінде дағдыларды жетілдіру бойынша шағын топпен жұмыс істеудің әртүрлі нысандарын қолдана отырып оқыту нысаны.
7. Debriefing-алдыңғы жұмыс нәтижелерін талдау және талқылау, жинақталған тәжірибені құрылымдау. Педагог пен оқушылардың өз жетістіктері мен жеңілістерін анықтау және бағалау, әрі қарайғы қызметті жоспарлау. Оқытудың пікірталас формалары – бұл "шындықты табу" немесе қатысушыларда белгілі бір көзқарас қалыптастыру мақсатында ойлармен, мәлімдемелермен мақсатты және реттелген алмасу. Негізгі шарттар-пікірталасты бір мәселе немесе тақырып бойынша шектеу. Талқылау барысында айтылған кез-келген ой дәлелді болуы керек.

Әдебиеттер тізімі

1. Гальскова Н.Д. Теория и практика обучения иностранным языкам. Начальная школа: Методическое пособие / - М.: Айрис-пресс, 2004.
2. Конышева А.В. Игровой метод в обучении иностранному языку. - Спб.: Каро; Минск, 2008.
3. Мәлікова М.С. Жаңа ақпараттық технологияны қолданудың педагогикалық негіздері. пед. ғыл. канд. дисс.- Қарағанды, 2000.
4. Нұрғалиева Г.Қ. Электронды оқулықтар-мұғалімдер мен оқушылар қызметін ізгілендіру құралдары. // Компьютер әлемі, 2002.- №2.

ОТ ГЛОБАЛЬНОГО К ЛОКАЛЬНОМУ.

Белозёров Вадим Дмитриевич,
учитель географии КГУ Школы-Гимназии №7 города Тараз, Жамбылской области

Abstract

The article examines the problem of insufficient representation of the regional component in school geography education using the example of Zhambyl region. In this article, I would like to substantiate the necessity of systematic study of the geography of the native region in 9th grades as an important element in forming students' spatial thinking and civic identity.

Аңдатпа

Мақалада Жамбыл облысы мысалында мектептегі географиялық білім берудегі аймақтық компоненттің жеткіліксіз ұсынылуы мәселесі қарастырылады. Бұл мақалада мен 9-сынып оқушыларының кеңістік ойлауы мен азаматтық сана-сезімін қалыптастырудың маңызды элементі ретінде туған өлкенің географиясын жүйелі түрде оқытудың қажеттілігін негіздегім келеді.

Аннотация

В статье рассматривается проблема недостаточной представленности регионального компонента в школьном географическом образовании на примере Жамбылской области. В данной статье я хотел бы обосновать необходимость систематического изучения географии родного края в 9-х классах как важного элемента формирования

пространственного мышления и гражданской идентичности учащихся.

Современное географическое образование в Казахстане переживает период активного обновления содержания и методов преподавания. Как отмечает М. Ж. Кожахметова, «региональный компонент является необходимым элементом образовательной программы, обеспечивающим связь обучения с жизнью» [1]. Однако анализ действующих учебных программ показывает, что изучение географии регионов Казахстана часто носит обзорный характер и не позволяет учащимся глубоко познать особенности своей малой родины.

Жамбылская область, обладающая уникальным географическим положением на стыке природных зон, богатым природно-ресурсным потенциалом и самобытной хозяйственной специализацией, заслуживает более детального изучения в рамках школьного курса географии. Девятый класс, когда учащиеся изучают географию Казахстана, является оптимальным периодом для углубленного знакомства с географией родного региона.

Жамбылская область занимает особое место в географическом пространстве Казахстана. Расположенная на юге страны, она объединяет в себе разнообразные ландшафты — от пустынных равнин до горных хребтов Каратау и отрогов Таласского Алатау. Эта территория представляет собой естественную лабораторию для изучения закономерностей высотной поясности, влияния рельефа на климат и распределение природных ресурсов.

С точки зрения экономической географии, область демонстрирует характерные для Южного Казахстана особенности хозяйственной деятельности: развитое сельское хозяйство, пищевую промышленность, добычу полезных ископаемых. По мнению А. Б. Бейсеновой, «изучение экономики региона позволяет учащимся понять взаимосвязь между природными условиями и хозяйственной специализацией территории» [2].

Культурно-историческое значение региона также невозможно переоценить. Жамбылская область — это территория древних городов Великого шёлкового пути, место пересечения культур и цивилизаций. Изучение географии области способствует формированию у учащихся понимания исторической преемственности освоения территории и роли географического фактора в развитии общества [3].

Кроме того, региональный компонент географического образования имеет важное воспитательное значение. Знание географии родного края формирует патриотические чувства, ответственное отношение к природе и ресурсам региона, понимание экологических проблем на локальном уровне [4].

Принцип «от глобального к локальному» является ключевым в современном географическом образовании. Он предполагает, что изучение любого регионального объекта начинается с его рассмотрения в контексте глобальных географических закономерностей. Например, климат Жамбылской области изучается не изолированно, а как результат взаимодействия планетарных климатообразующих факторов, проявляющихся на конкретной территории. Такой подход помогает учащимся понять универсальность географических законов и их локальную специфику.

Компетентностный подход требует не просто заучивания фактов о регионе, а развития умений анализировать географическую информацию, решать практические задачи, связанные с территорией проживания. Как подчёркивает Г. К. Касымова, «учащиеся должны не только знать географию своего региона, но и уметь применять эти знания для объяснения явлений окружающей действительности» [5].

Интеграция традиционных и цифровых методов обучения открывает новые возможности для изучения географии региона. Использование

геоинформационных систем, спутниковых снимков, интерактивных карт позволяет учащимся самостоятельно исследовать территорию области и выявлять пространственные закономерности.

Разработанная мной программа «География Жамбылской области» для 9-х классов представляет собой комплексное решение, объединяющее все вышеперечисленные подходы. Уникальность программы заключается в нескольких аспектах. Программа строго следует принципу «от глобального к локальному». Каждая тема начинается с актуализации общих географических закономерностей, изученных в предыдущих классах, а затем демонстрируется их проявление на территории Жамбылской области. Например, изучение водных ресурсов начинается с повторения понятий о водном балансе и речных системах, а затем переходит к анализу речной сети области в контексте этих общих закономерностей.

Структура программы охватывает все основные разделы региональной географии: физико-географическую характеристику территории, природные ресурсы и их использование, население и населенные пункты, хозяйство области, экологические проблемы и пути их решения. При этом каждый раздел рассматривается не изолированно, а в системе взаимосвязей, что формирует целостное представление о географии региона.

Заключение

Изучение географии Жамбылской области в 9-м классе является необходимым компонентом географического образования, обеспечивающим связь между глобальными географическими знаниями и конкретной территорией проживания учащихся. Представленная авторская программа предлагает системный подход к изучению географии региона, основанный на современных педагогических принципах и методах. Реализация принципа «от глобального к локальному» позволяет учащимся увидеть проявление универсальных географических закономерностей на территории родного края, что способствует более глубокому пониманию как общих, так и региональных географических процессов. Программа обладает значительным потенциалом для формирования географических компетенций, развития исследовательских навыков и воспитания ответственного отношения к природе и ресурсам региона. Внедрение данной программы в образовательную практику школ Жамбылской области будет способствовать повышению качества географического образования и более глубокому изучению учащимися своей малой родины.

Список литературы

1. Кожахметова М. Ж. Региональный компонент в системе географического образования Казахстана // Вестник КазНПУ им. Абая. Серия «Естественно-географические науки». — 2019. — №2(64). — С. 125-131.
2. Бейсенова А. Б. Методика преподавания экономической географии Казахстана. — Алматы: Казак университеті, 2018. — 246 с.
3. Ердавлетов С. Р. География Казахстана: учебник для вузов. — Алматы: Атамура, 2020. — 512 с.
4. Нурашева К. Т. Краеведение в системе школьного географического образования // Наука и образование Южного Казахстана. — 2021. — № 3. — С. 88–94.
5. Касымова Г. К. Компетентностный подход в обучении географии: теория и практика. — Тараз: ТарГУ им. М. Х. Дулати, 2020. — 178 с.

О РЕЗУЛЬТАТАХ ВНЕДРЕНИЯ АВТОРСКОЙ ПРОГРАММЫ «ЗАНИМАТЕЛЬНАЯ МАТЕМАТИКА» В ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЙ ПРОЦЕСС ШКОЛЫ

Даниличева Олеся Сергеевна,
учитель математики,
КГУ «Уваровская средняя школа»
ОО по Глубоковскому району
УО Восточно-Казахстанской области

Аннотация. В статье рассматривается опыт реализации авторской программы элективного курса «Занимательная математика» для учащихся 5-го класса. Описаны цели, задачи и результаты внедрения программы, её влияние на развитие познавательной активности, логического мышления и учебной мотивации школьников. Представлены наблюдения и выводы, подтверждающие эффективность использования занимательного материала и игровых форм обучения в повышении качества математического образования.

Ключевые слова: занимательная математика, элективный курс, мотивация, логическое мышление, творческое развитие, игровые технологии, проектная деятельность.

Введение. Современное образование ориентировано не только на усвоение базовых знаний, но и на развитие у учащихся устойчивого интереса к познанию, способности критически мыслить и творчески решать задачи. В этой связи особую актуальность приобретают программы, направленные на формирование у школьников положительного отношения к учебному процессу через занимательные, игровые и исследовательские формы обучения. Авторская программа элективного курса «Занимательная математика», реализуемая в рамках внеурочной деятельности для учащихся 5-х классов, была разработана с целью расширения математического кругозора и формирования устойчивой мотивации к изучению предмета.

Цель и задачи внедрения программы. Основной целью внедрения программы стало повышение интереса учащихся к математике, развитие логического, критического и творческого мышления, а также формирование навыков самостоятельной познавательной деятельности.

Задачи программы включали:

- создание положительной эмоциональной среды для изучения математики;
- формирование умений применять знания в нестандартных ситуациях;
- развитие у учащихся уверенности в собственных интеллектуальных возможностях;
- поддержку одарённых детей и стимулирование их к исследовательской деятельности.

Методы и формы реализации

В ходе внедрения программы использовались игровые, интерактивные и исследовательские формы обучения:

- Математические игры и викторины («Математический калейдоскоп», «Числовой марафон»);
- Логические головоломки и ребусы, стимулирующие развитие воображения и интуиции;
- Мини-проекты и исследовательские задания, направленные на создание собственных задач и фокусов с числами;
- Групповая и парная работа, способствующая развитию коммуникации и сотрудничества.

Важной частью программы стала **проектная деятельность**, где учащиеся самостоятельно подбирали интересные факты о числах, создавали свои логические игры и представляли результаты в форме презентаций.

Результаты внедрения программы. Реализация курса показала положительную

динамику в развитии учебной мотивации и когнитивных способностей учащихся. По итогам анкетирования и наблюдений выявлены следующие результаты:

1. Рост интереса к предмету. Более 80% учащихся отметили, что после прохождения курса им стало интереснее изучать математику, а решение задач перестало вызывать страх и напряжение.

2. Развитие логического и аналитического мышления. Учителя отметили повышение уровня самостоятельности при решении нестандартных задач, улучшение способности рассуждать, анализировать и объяснять выбор стратегии решения.

3. Повышение познавательной активности. Учащиеся стали проявлять инициативу при подготовке проектов, активно участвовать в олимпиадах и конкурсах, связанных с математикой.

4. Развитие коммуникативных и метапредметных умений. Благодаря групповым формам работы учащиеся научились договариваться, распределять роли и презентовать коллективные результаты.

5. Поддержка одарённых учащихся. Программа позволила выявить учеников с выраженными математическими способностями, которые в дальнейшем были вовлечены в предметные олимпиады и исследовательские проекты.

Педагогические эффекты и наблюдения. Учителя, участвующие в реализации программы, отмечают следующие педагогические эффекты:

- повышение уровня эмоциональной вовлечённости и мотивации;
- активизация творческого потенциала учащихся;
- улучшение дисциплины и самоорганизации за счёт игровой формы обучения;
- укрепление сотрудничества между учеником и учителем.

Кроме того, занятия по «Занимательной математике» оказались особенно полезными для учеников, испытывающих трудности в традиционном изучении предмета — игровая форма снижала тревожность и помогала поверить в собственные силы.

Заключение. Внедрение авторской программы «Занимательная математика» в образовательный процесс показало высокую эффективность в формировании познавательной мотивации, развитии логического мышления и повышении общего уровня математической подготовки учащихся 5-го класса. Курс доказал, что использование занимательных, игровых и исследовательских методов обучения не только повышает интерес к математике, но и формирует ключевые компетенции, необходимые для успешного обучения в основной школе. Программа может быть рекомендована для использования в рамках внеурочной деятельности, элективных курсов и кружков, а также в качестве ресурса для индивидуальной работы с одарёнными и мотивированными учениками.

Список использованной литературы.

1. Мусина, А. С. Инновационные подходы к обучению математике в условиях обновленного содержания образования // Вестник образования Республики Казахстан. – 2022. – №4 (78). – С. 45–51.

2. Садыкова, Л. Т. Развитие познавательной активности учащихся средствами занимательных задач по математике // Педагогика и психология. – Алматы: КазНПУ им. Абая, 2021. – №3. – С. 62–68.

3. Поляк, Я. И. Занимательная математика: игровые и творческие методы обучения // М.: Просвещение, 2019. – 184 с.

10-11 СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНА АРНАЛҒАН «ХИМИЯ ЖӘНЕ БИОЛОГИЯ – МАМАНДЫҚТАР ӘЛЕМІНДЕ»

элективті курсы бойынша авторлық бағдарламасын енгізу нәтижелері туралы

Жульмагамбетова Алия Косановна,
«Ақтөбе қаласының білім бөлімі» ММ,
«№22 орта мектебі» КММ-нің
химия - биология пәні мұғалімі,

Аннотация. Мақалада 10–11 сынып оқушыларына арналған **«Химия және биология – мамандықтар әлемінде»** элективті курсы бойынша авторлық бағдарламаны енгізу тәжірибесі баяндалады. Бағдарламаның мақсаты – оқушылардың химия және биология пәндеріне қызығушылығын арттыру және заманауи мамандықтармен таныстыру арқылы кәсіби бағдар беру. 2024–2025 оқу жылында Ақтөбе қаласындағы №22 орта мектебінде жүзеге асқан бағдарлама оқушылардың ғылыми ойлауын, зерттеушілік қабілетін және мамандық таңдаудағы саналы көзқарасын қалыптастырды.

Түйінді сөздер: химия, биология, элективті курс, авторлық бағдарлама, кәсіби бағдар, мамандықтар әлемі, жаратылыстану-ғылыми сауаттылық, зерттеушілік қабілет, білім беру, жобалық жұмыс.

Қазіргі қоғамдағы басты талаптардың бірі – еңбек нарығында сұранысқа ие, шығармашылықпен ойлай алатын, ғылыми және технологиялық үдерістерді түсінетін, болашағын саналы түрде жоспарлай білетін тұлғаны қалыптастыру. Осы тұрғыдан алғанда, мектеп қабырғасындағы **кәсіби бағдар беру жұмыстары** оқушылардың өмірлік және кәсіби бағытын айқындауда ерекше рөл атқарады.

Соңғы жылдары Қазақстанда STEM-білім мен жаратылыстану бағытындағы пәндерді тереңдетіп оқытуға ерекше назар аударылуда. Дегенмен, оқушылардың химия мен биология пәндерін тек академиялық тұрғыдан ғана емес, **өмірмен және нақты мамандықтармен байланыстыра түсінуі** аса маңызды.

Осы қажеттілікті ескере отырып, мен 10–11 сынып оқушыларына арналған **«Химия және биология – мамандықтар әлемінде» элективті курсы бойынша авторлық бағдарламасын** әзірледім. Бағдарлама оқушылардың пәндік білімін кеңейтіп қана қоймай, заманауи мамандықтар әлемін таныстыру, кәсіби бағдар беру және ғылыми ойлау мәдениетін дамытуға бағытталған.

Бағдарламаны енгізу кезеңдері. Бағдарламаны мектеп тәжірибесіне енгізу бірнеше жүйелі кезең арқылы жүзеге асырылды:

1. **Дайындық кезеңі (2024 жылғы қыркүйек):** Мұғалімдер мен әдіскерлер бағдарлама мазмұнымен, оқу құралдарымен және әдістемелік нұсқаулықтармен таныстырылды. Оқу материалдары, зертханалық құралдар, тәжірибелік тапсырмалар базасы дайындалды.

Сонымен қатар, оқушылар арасында қызығушылықты анықтау мақсатында сауалнама жүргізілді.

2. **Бағдарламаны іске қосу кезеңі (2024 жылғы қазан):** Авторлық бағдарлама сабақтары басталды. Алғашқы сабақтарда оқушылармен бағдарлама мақсаттары талқыланып, мамандықтар әлеміне шолу жасалды. Оқушылар жеке кәсіби қызығушылығын анықтауға бағытталған диагностикалық тапсырмалар орындады.

3. **Мониторинг және жетілдіру кезеңі (2024 жылғы қараша – 2025 жылғы мамыр):** Сабақтар барысында оқушылардың белсенділігі, танымдық

қызығушылығы және пәнге көзқарасы жүйелі түрде бақыланып отырды. Кері байланыс нәтижесінде кейбір модульдер мазмұнына түзетулер енгізіліп, тәжірибелік бағыт күшейтілді.

4. **Қорытынды кезең (2025 жылғы мамыр):** Бағдарламаны енгізу нәтижелері талданды. Оқушылардың оқу жетістіктері мен кәсіби бағдарлану деңгейлері салыстырмалы түрде зерттеліп, алынған мәліметтер негізінде бағдарламаның тиімділігі дәлелденді.

Бағдарламаның мақсаты мен міндеттері:

Мақсаты: Оқушылардың химия және биология пәндеріне деген қызығушылығын арттыра отырып, осы ғылым салаларымен байланысты заманауи мамандықтар туралы жүйелі түсінік қалыптастыру, кәсіби бағдар беру, ғылыми ойлау дағдыларын дамыту және пәндік білімді өмірлік және кәсіби контексте қолдана алу қабілетін жетілдіру.

Міндеттері:

1. Химия және биология пәндерінің өзара байланысын көрсету арқылы оқушылардың пәндік білімдерін кешенді түрде дамыту.

2. Химия мен биологияға негізделген заманауи мамандықтармен таныстыру, олардың мазмұны, маңызы, қажетті дағдылары мен болашағы туралы ақпарат беру.

3. Оқушылардың жаратылыстану-ғылыми сауаттылығын қалыптастыру, ғылыми тілде сөйлеу, логикалық және жүйелі ойлау қабілеттерін дамыту.

4. Кәсіби бағдар беру, оқушының қызығушылығы мен бейімін анықтауға, болашақ мамандығын саналы түрде таңдауға көмектесу.

5. Тәжірибелік және жобалық жұмыстар арқылы оқушылардың зерттеушілік қабілеттерін дамыту, шығармашылықпен жұмыс істеуге дағдыландыру.

6. Химия және биология пәндерінен алынған теориялық білімді өмірмен және еңбек нарығымен байланыстыру, оның қолданбалы мәнін түсіндіру.

7. Жоғары оқу орындарына дайындыққа бағыттау, ҰБТ және басқа да іріктеу емтихандарына қажетті пәндік және кәсіби білім беру.

Осы мақсат пен міндеттер бағдарлама мазмұнын анықтап қана қоймай, оқушылардың тұлғалық және кәсіби дамуына жан-жақты қолдау көрсетуді көздейді.

Бағдарламаның мазмұны мен құрылымы. Бағдарлама жалпы **34 сағатқа** есептеліп, оқу жылы бойы аптасына бір рет жүргізілді. Сабақтар теориялық, практикалық, зертханалық және жобалық форматта өтті.

Бағдарлама келесі модульдерден тұрады:

Модуль атауы	Сағат саны	Сабақ түрі
Кіріспе: Мамандықтар әлеміне шолу	3	Теориялық
Медицина және биохимия	5	Теория және практикалық
Фармацевтика және дәрі жасау өнері	4	Теория және практикалық
Экология және қоршаған ортаны қорғау	4	Теория және практикалық
Биотехнология және гендік инженерия	4	Теория және зертханалық
Ауыл шаруашылығы және тағам өнеркәсібі	3	Теория және практикалық
Зертханалық іс және аналитикалық химия	6	Зертханалық және тәжірибелік
Қорытынды модуль: Менің болашақ мамандығым	5	Жоба және презентация

Әр модуль оқушылардың ғылыми білімін нақты өмірлік жағдайлармен байланыстырып, кәсіби салалардағы химия мен биологияның рөлін түсіндіруге

бағытталды. Сабақ барысында оқушылар тәжірибе жасап, шағын зерттеу жұмыстарын орындап, кәсіби бағыттағы жобалар қорғады.

Бағдарламаны енгізу нәтижелері. Бағдарламаны жүзеге асыру нәтижесінде айтарлықтай оң өзгерістер байқалды:

• **Пәнге қызығушылықтың артуы:** Мониторинг нәтижесінде 10–11 сынып оқушыларының 85%-ы химия мен биология пәндерінің өмірмен байланысын жақсы түсінетінін атап өтті.

• **Кәсіби бағдарланудың қалыптасуы:** Оқушылардың шамамен 60%-ы медицина, фармацевтика, биотехнология және экология салаларына ерекше қызығушылық танытып, мамандық таңдауда нақты бағыт алды.

• **Зерттеушілік және жобалық дағдылардың дамуы:** Бағдарлама соңында оқушылар шағын ғылыми жобалар мен презентациялар дайындады. 18-ке жуық оқушы «Менің болашақ мамандығым» тақырыбында жеке зерттеу жұмысын қорғады.

«Химия және биология – мамандықтар әлемінде» бағдарламасы жаратылыстану бағытындағы білім беру мен кәсіби бағдарлауды ұштастыратын тиімді педагогикалық жоба болып табылады. Бағдарлама нәтижесінде оқушылар химия және биология пәндерінің өмірмен және еңбек нарығымен тығыз байланысын түсініп, болашақ кәсібін саналы таңдауға мүмкіндік алды.

Қорытындылай келе, авторлық бағдарлама оқушылардың ғылыми ойлау мәдениетін, пәндік сауаттылығын және кәсіби бағдарлану қабілетін арттыруда тиімді құрал болып танылды. Бұл тәжірибе болашақта жаратылыстану бағытындағы пәндерді оқыту сапасын арттыруға, мектеп бітірушілердің саналы кәсіби таңдау жасауына зор ықпал етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасының Оқу-ағарту министрлігі. Жоғары сынып оқушыларын кәсіби бағдарлау жөніндегі әдістемелік ұсынымдар.

2. Бисенбиева Р. С. Оқушылардың кәсіби өзін-өзі анықтауына психологиялық-педагогикалық қолдау. Атырау университеті, 2020. – 82 б.

3. Рамазанова Д. Ж., Махатова Г. А., Займоглы О. Болашақ педагогтардың кәсіби өзін-өзі анықтау факторлары. Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университетінің хабаршысы, № 3 (77). – Ақтөбе, 2024. – 63–69 бб.

4. Саудабаева Г. С., Айтбаева М. А. Қазіргі жағдайда оқушылардың кәсіби өзін-өзі анықтауының негіздері. Абай атындағы ҚазҰПУ хабаршысы. Педагогика ғылымдары сериясы, № 1 (65). – Алматы, 2020. – 260 б.

4-СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНА АРНАЛҒАН «ЖАС ЗЕРТТЕУШІ» АВТОРЛЫҚ БАҒДАРЛАМАНЫ ЕНГІЗУ ТИІМДІЛІГІН АНЫҚТАУҒА АРНАЛҒАН ЗЕРТТЕУ ӘДІСТЕРІ

Жұрманова Жанар Таңатарқызы,
«Ақтөбе қаласының білім бөлімі»
ММ «Пригород орта мектебі» КММ-нің
бастауыш сынып мұғалімі

Аннотация. Бұл мақалада 4-сынып оқушыларына арналған «Жас зерттеуші» авторлық бағдарламасын оқу процесіне енгізудің тиімділігін анықтау мақсатында қолданылған зерттеу әдістері талданады. Бағдарлама оқушылардың зерттеушілік дағдыларын, табиғатқа деген қызығушылығын және экологиялық мәдениетін қалыптастыруға бағытталған. Автор оқыту барысында қолданылған сапалық (бақылау, сұхбат, рефлексия), сандық (сауалнама, тест) және аралас зерттеу әдістерінің ерекшеліктеріне тоқталып, олардың оқу нәтижелеріне ықпалын сипаттайды. Сонымен қатар, мақалада бағдарламаны енгізу барысында туындайтын қиындықтар мен оларды шешу жолдары қарастырылып, болашақта бағдарламаны жетілдіруге қатысты ұсыныстар беріледі.

Түйінді сөздер: бастауыш сынып, зерттеу әдістері, авторлық бағдарлама, жаратылыстану, зерттеушілік қабілет, экологиялық білім, оқу нәтижесі.

Қазақстандағы білім беру саясаты оқушылардың тек теориялық білімі мен дағдыларын емес, сондай-ақ зерттеушілік және шығармашылық қабілеттерін дамытуға басымдық береді. Осы контексте 4-сынып оқушыларына арналған «Жас зерттеуші» авторлық бағдарламасы жаратылыстану пәні бойынша оқытуда баланың зерттеу дағдыларын ерте жастан қалыптастыру мақсатын көздейді. Бағдарламаның тиімділігін бағалау — оның енгізілуі барысында қолданылған зерттеу әдістері арқылы жүзеге асырылады. Бұл мақалада сол әдістердің жүйелі түрде қалай қолданылғаны, олардың артықшылығы, қиындықтары мен нәтижеге ықпалы қарастырылады.

Зерттеу әдістерінің теориялық негізі. Педагогика саласында зерттеу әдістері екі негізгі топқа бөлінеді: теориялық және эмпирикалық. Теориялық әдістерге әдебиеттерді талдау, салыстыру, жалпылау, абстракция, модельдеу, индукция және дедукция жатады. Эмпирикалық әдістер болса — бақылау, эксперимент, сұхбат, сауалнама, тестілеу, жобалық жұмыстар, рефлексиялық письменный жұмыстар және т.б.

Аргументтер бойынша, зерттеу әдістерін үйлестіру (аралас әдіс) нәтиженің толық көрінісін береді: білім сапасы, дағдының дамуы, мотивация мен экологиялық сана көрсеткіштері.

«Жас зерттеуші» бағдарламасында қолданылған әдістер. Бұл бағдарламада келесі негізгі зерттеу әдістері пайдаланылды:

1. **Алдын ала (pre-test) және соңғы (post-test) тестілеу.** Бағдарлама басталғанда және соңында оқушылардың жаратылыстану пәні бойынша білім деңгейі, зерттеушілік дағдылары тексерілді. Бұл әдіс өзгерістердің динамикасын анықтауға мүмкіндік берді.
2. **Сауалнама (анкета) және сұхбат.** Оқушылар, кейбір жағдайларда ата-аналар мен мұғалімдер арасында да сауалнама жүргізіп, бағдарламаға қатысты көзқарастар мен субъективті сезімдер алынды. Сұхбат арқылы мұғалімдер

баланың дамуындағы елеулі өзгерістерді анықтады.

3. **Бақылау және сабақтағы белсенділік.** Мұғалім сабақтар барысында оқушының тапсырмаға қатысуы, топтық жұмысқа бейімділігі, зерттеу тапсырмаларды орындаудағы белсенділігі сияқты сапалық көрсеткіштерді бақылады.

4. **Жобалық жұмыстар мен қорғау.** Бағдарламаның маңызды бөлігі — шағын зерттеу жобаларын орындау және қорғау. Бұл оқушылардың өз жобаларын жоспарлау, материалдарды жинау, нәтижені рәсімдеу және ұсыну дағдыларын дамытуға мүмкіндік берді.

5. **Рефлексия және өзін-өзі бағалау.** Әр модульден кейін және бағдарлама соңында оқушылар өздерінің оқу тәжірибесін, қиындықтарын, жетістіктерін жазбаша немесе ауызша түрде талқылады. Бұл әдіс оқушылардың өз біліміне және дамуына саналы түрде қарауына ықпал етті.

6. **Эксперименттік бақылау.** Бағдарлама енгізілген сыныптарға қатысты бақылау-эксперименттік тәсіл қолданылды: бағдарлама енгізілмеген сыныптармен салыстыру, кейбір параметрлер бойынша айырмашылықтарды статистикалық түрде талдау.

Артықшылықтары:

- **Кешенді зерттеу тәсілі**: теориялық және эмпирикалық әдістердің үйлесімі бағдарлама нәтижесінің сенімді екендігін қамтамасыз етеді.
- **Оқушының жан-жақты дамуы**: білім деңгейі ғана емес, зерттеу, коммуникативтік, өзін-өзі бағалау дағдылары да дамиды.
- **Өзгерістерді өлшеу мүмкіндігі**: pre-test / post-test, жобаларды қорғау, сауалнамалар арқылы нақты өзгерістер көрінеді.
- **Мотивация мен белсенділік**: оқушылар өздерінің зерттеу жұмыстары арқылы оқу процесіне қатыса бастайды, жауапкершілік сезімі артады.

Шектеулері мен ескеретін тұстары

- **Уақыт шектеулері**: жобаларды дайындау, қорғау, сауалнамаларды жинау және өңдеу көп уақыт алады.
- **Ресурстар тапшылығы**: тәжірибе құралдары, материалдар, визуалды құралдар кей жерлерде жетіспеу мүмкін.
- **Ұстаздың зерттеу әдістерін білу деңгейі**: тиімді эксперимент жүргізу, статистикамен жұмыс істеу, сауалнама құру сияқты дағдылар барлық мұғалімдерде бірдей емес.
- **Субъективті бағалау мүмкіндігі**: сұхбаттар, рефлексияға қатысты жауаптар кейде эмоционалдық немесе әлеуметтік ықпалдармен бұрмалануы мүмкін.

Нәтиже: «Жас зерттеуші» бағдарламасын енгізу барысында оқушыларда зерттеушілік қабілеттерінің статистикалық тұрғыдан маңызды өсуі байқалды. Экологиялық сана, табиғатқа қызығушылық, топтық жұмысқа даярлық, жобаны қорғау дағдылары айтарлықтай жақсарды.

Ұсыныстар:

1. Бағдарламаны енгізген сыныптар мен басқа сыныптар арасында салыстырмалы эксперименттерді жалғастыру;
2. Мұғалімдерге зерттеу әдістері бойынша тренингтер өткізу, деректерді статистикалық өңдеуді үйрету;
3. Бағдарламаны цифрлық ресурстармен, мультимедиа құралдарымен толықтыру;
4. Жобаларды қорғау мен рефлексия материалдарын систематизациялау;
5. Мұғалімдер мен оқушылар тарапынан кері байланыс жинау жүйесін жасау.

Осы зерттеу әдістерінің қолданылуы «Жас зерттеуші» авторлық бағдарламасының тиімділігін жан-жақты бағалауға мүмкіндік берді. Олар оқушылардың зерттеу дағдыларының дамуын, мотивациясының көтерілуін, оқу процесіндегі белсенділігінің артуын көрсетті. Бағдарлама әрі қарай жетілдірілсе, педагогикалық тәжірибе ретінде кең түрде таралса, Қазақстандағы

бастауыш білім беру сапасына елеулі үлес қосары сөзсіз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Бектұров Қ. Жаратылыстану негіздері. – Алматы: Мектеп, 2021. – 144 б.
2. Ермағамбетов Б.Қ. Ғылымға алғашқы қадам: зерттеу негіздері. – Астана: ARNA-B, 2022. – 96 б.
3. Ибрагимова Д.Р. Табиғатты зерттеу: бастауыш мектепке арналған құрал. – Тараз: Тағлым, 2021. – 111 б.
4. Рахимжанова Г.К. Білім алушылардың зерттеушілік қабілеттерін дамыту. – Алматы: Эверо, 2022. – 100 б.
5. Уәлиева А.С. Бастауышта жаратылыстану пәнін тиімді оқыту. – Семей: Ертіс, 2023. – 108 б.

САЛТ – ДӘСТҮРДІ БІЛЕСІҢ БЕ?

Культемирова Маншук Саменовна,
Ақтөбе облыстық арнайы
«мектеп-интернат-колледж» кешені КММ

Сабақтың мақсаты:

Білімділік: Оқушылар бойына халқымыздың рухани байлығын сіңіру, ұлтымыздың дәстүрлерінен үлгі алу. Қазақ халқының салт-дәстүрлері туралы білімдерін толықтырып,кеңейту.

Тәрбиелік: Аталардан қалған ұлағатты ғибрат аларлық сөздерді балаларға ұғындыру арқылы өнеге алуға баулу. Қайырымдылыққа, ұйымшылдыққа тәрбиелеу.

Дамытушылық: Жаңа сөздерді меңгеру, аударма жұмыстарын пайдалану. Ойын нақты дұрыс жеткізіп, тапқыр сөйлеуге дамыту.

Түзетім: Үнемі түзетім жұмыстарын жүргізу.

Сабақтың түрі: жарыс сабақ

Сабақтың әдіс – тәсілдері: сұрақ – жауап, түсіндіру, баяндау.

Сабақтың көрнекілігі: интерактивтік тақта, асықтар, кеспе, суреттер.

Сабақтың жүру барысы:

І. Ұйымдастыру бөлімі.

1.Амандасу.

Тіл жаттығулары

- Наурыз қандай мейрам?
- Наурыз мейрамында немен көбірек танысамыз?
- Салт – дәстүр дегеніміз не?
- Атадан балаға жалғасып келе жатқан тәрбие

Негізгі бөлім.

Бүгінгі сабағымыз ерекше болып өтпек.Оның ерекшелігі сол сіздер бүгінгі сабақта салт – дәстүр, әдет – ғұрып туралы білген білімдеріңізді ортаға саласыздар. Сіздер екі топ болып өз білімдеріңізбен жарысасыздар.

Әділқазы алқасын тағайындау.

Сайыстың шарттарымен таныстыру

1. «Кім жылдам?»

2.«Білгенге маржан» (ұлағатты ұлттық ұғымдар)

3.«Кім тапқыр?»

4.Топ басшылар сайысы

5.«Аталар сөзі – ақылдың көзі»

І.**«Кім жылдам?» сайысы**

Мына қоржында асықтар салынған. Ол асықтардың бетінде сан жазылған. Қоржыннан кез келген бір асықты аласыңдар. Шыққан сол санға байланысты сұрақ қоямыз, кім көп жауап береді екен?

1.Халықтың ұлттық дәстүрлері мен әдет – ғұрыптары кеңінен қолданылатын ерекше үлкен той. (наурызнама)

2.Ежелгі көшпенді халықтардың баспанасы. (киіз үй)

3.Ауыл адамдарымен жаңа түскен келінді таныстыру үшін жасалатын дәстүр. (беташар)

4.Наурыз айында ұшып келетін құс. (наурызкөк)

5.Киіз үйдің құрылысы. (кереге, уық, шаңырақ, босаға, адалбақан, табалдырық,маңдайша)

6.Немерелі болған әже жас балалары мен келіндерін жан – жаққа жібереді. Не үшін?(Сүйінші сұрату үшін)

7.Наурыз айында түскен қар. (наурызша)

8.Ұлттық музыкалық аспаптардың түрі. (үрмелі, ұрмалы, шертпелі)

9.Сәби жүре бастаған кезде орындалатын дәстүр. (тұсау кесер)

II. «Білгенге маржан» сайысы. Көрсетілген суретте қандай ұлттық ойындар екенін тауып, әңгімелеу. «Көкпар» ойыны, «Теңге алу» ойыны, «Қыз қуу», «Аударыспақ».

III. «Кім тапқыр?» Интерактивті тақтада сабаққа байланысты орыс тілінде сөздер жазылады. Сол сөздердің дұрыс аудармасын табу керек.

- Шілдехана
- Нәресте
- Қырқынан шығару
- Тұсау кесу
- Шашу
- Құда
- Құда түсу
- Вечеринка по поводу рождения ребенка
- Новорожденный младенец
- Отмечать 40 дней со дня рождения
- Разрезать пути
- Подарки, приносымые на торжества
- Сват
- Свататься

IV. Топ басшылар сайысы

Екі топ басшысы ырым -тыйым сөздер айтып жарысады. Жанкүйерлер өздері білетін ырым тыйым- сөздерін айтып, ұпайларын қалаған тобына береді.

V. «Аталар сөзі – ақылдың көзі» сайысы. Сақина салу ойыны.

Шарты: Екі топ араласып отырады. Сақина салушы отырған ойыншыларға сақина салады. Тұр сақинам, тұр деген дауысты естігеннен кейін сақина тасталған адам сақина менде деп орнынан тұру керек. Ал сақина салған адам ұсталып қалса, ол кезде оң жақтағы адам жауап беру керек. Ата -бабаларымыздан бізге жеткен көптеген ұлағатты ғибрат аларлық, тамаша тәлім – тәрбие берерлік өсиет сөздер өте көп. Ендеше, күнделікті өмірде ата – әжелеріміздің, ата – аналарымыздың айтып отыратын, «Аталар сөзі – ақылдың көзі» бөліміне сөз кезегін берейік.

Сұрақтар:

Жігіттің үш жұртын ата...(өз жұрты, қайын жұрты, нағашы жұрты)

2.Үйдегі алтын қазық кім? (алтын қазық – ана)

3.Бата дегеніміз не? (Бата адал ниет, жақсы тілек білдірудің ұлттық дәстүрі)

4.Жеті қазынаны ата... (Ер жігіт, сұлу әйел, ілім білім, жүйрік ат, құмай тазы, қыран бүркіт, берен мылтық)

5.Бес қаруға нелер жатады? (мылтық, садақ, найза, қылыш, айбалта)

6.Бала тәрбиелеудегі салт –дәстүрді ретімен ата.

(Балаға ат қою, Бесікке салу, Қырқынан шығару, Тұсау кесу, Сүндетке отырғызу. Атқа мінгізу)

7.Жеті атаны ата.... ата, әке, бала, немере, шөбере, шөпшек, немене

8.Базарлық деген не? (сапарға шыққан адамдар туыстарына, балаларға, ірілі – ұсақты сыйлықтар әкеледі.)

Ән: «Қазағымның салт – дәстүрлері»

Қорытындылау. Әділқазылар жеңімпаз топты марапаттайды.

ТӘУЕЛСІЗ ЕЛІМ – МАҚТАНЫШЫМ!

Кусакбаева Жамила Копашовна,
Ақтөбе облыстық арнайы
«мектеп-интернат–колледж кешені» КММ

Мақсаты:

Қазақстан Республиткасының, егемендігіміздің тарихын білу, Отанға деген сүйіспеншілігін, ұлтжандылық сезімдерін арттыру, еліміздің білімді, алғыр, адал, өнегелі азаматтары болуға баулу.

Тәрбиешілер:

Тәуелсіздік-бабалардың ұраны,
Бес уақытта бойға таққан тұмары.
Тәуелсіздік түнекиерде тұншығып,
Ызғар ұрып, жанбай қалған шырағы.
Атыңнан айналайын егемен ел
Тәуелсіз күннің бүгін кенеле бер
Мейрамың құтты болсын Тәуелсіздік!

Ғасырдың тойы болшы келе берер.- Балалар бүгінгі кластан шарамыздың тақырыбы»Тәуелсіз елім-мақтанышым менің» деп аталады. Егемен еліміздің ең ұлық, ең қастерлі мерекесі-Тәуелсіздік күні. Тәуелсіздіктің мағынасы зор, тамыры терең ұғым. Қазіргі уақытта еліміздің түкпір-түпкірінде тәуелсіздігіміздің 25 жылдығына орай түрлі іс-шаралар жүргізілуде.

–Балалар, сендер Тәуелсіздік дегенді қалай түсінесіңдер?

-Ал мақтанышым дегенді қалай түсінесіңдер?

– Енді балалар, видео көріністен не байқадыңдар?

–Дұрыс, балалар. Бізге тәуелсіздік оңайлықпен келген жоқ. Тәуелсіздік жолында қаншама ата-бабаларымыз, аға-апаларымыз қанын төгіп, жанын берді.

–Балалар, енді арамызға кластан тыс мерекелік шарамызды жүргізу үшін көмекшілеріміз Құндыз бен Қайыржанды шақырайық.

Құндыз:

-Сәлеметсіздер ме, құрметті ұстаздар, оқушылар және қонақтар! Ғасырлар бойы ата-бабамыз аңсап кеткен, біздің қолымыз жеткен Ұлы мерекеміз-Қазақстан Республикасының Тәуелсіздік күні құтты болсын! Бүгінгі «Тәуелсіз елім-мақтанышым менің!» атты кластан тыс шарамызға қош келдіңіздер!

Қайыржан:

Кең байтақ көз жетпейтін жерім менің
Таулы орман жасыл жайлау, көлім менің Құндыз
Бүгінде бар әлемге даңқың жетті Қайыржан
Тәуелсіз Қазақсатан елім менің! Екеуі қосылып айтады
Құндыз: -5»А» класс оқушысы Оспанов Бекзаттың орындауында «Мен қазақ» әні
Қайыржан: -Құттықтау сөз кезегін мектебіміздің ардагер ұстаздарына береміз.

Құндыз:

- Құрметті апайлар, жылы лебіздеріңізге рахмет!

Қайыржан: - Ендігі кезекті оқушылардың дайындаған өлең жолдарына берейік.

Гүлден:

Желтоқсан- заман толғағы байтақ даланың

Шарпыған сәті үміт пен күдік қаланың

Желтоқсан-Қайрат, Ләззат, Сәбира

Құрбаны болған жаланың

Нұрмұхан:

Кең байтақ, көз жетпейтін жерім менің
Таулы орман, жасыл жайлау көлім менің
Бүгінде бар әлемге даңқың жетті
Тәуелсіз Қазақстан-елім менің!

Қайрат:

Бейбіт өмір тілеймін мен халқыма

Туған тілім шұбарланба жарқыра

Тарихымызда талланттылар көбейсін

Бас иемін ата-баба рухына.

Бекжан:

Армандарды жақындатып тым алыс,

Біздің жаққа жеткен екен жылы ағыс.

Егемендік-ел бақтты, ертеңі,

О, халайық! Құтты болсын қуаныш!

Құндыз:

-Ендігі кезекті «Айналайын» театр өнерпаздарының «Қазақ елі» көрінісіне береміз!

Құндыз:

-Биші қыздардың орындауында «Үйғыр» биі.

Тәрбиешілер:

-Балалар осы уақытқа дейін жиған білімдеріңізді тексеріп көрейік. Олай болса, « Сиқырлы сандық» ойынын бәріміз бірге ойнайық. Ойынның шарты сандықшаның ішіндегі сұрақтарға жауап беру.

1-сұрақ. -Тіл туралы заң қашан қабылданды?

-1989 жылы 22 қыркүйек.

2-сұрақ. -Қазақстан Республикасының тәуелсіздігі қашан жарияланды ?

1991жылы 16 желтоқсан.

3 сұрақ. -Қазақстан Республикасының ұлттық валютасы қашан енгізілді ?

1993жылы 15 қарашада

4 сұрақ.- Қазақстан Республикасының Конституциясы қашан қабылданды ?

-1995жылы 30 тамыз.

5сұрақ. -Елордамыз астананың туған күні қай күн?

- 6 шілде.

6 сұрақ.- Биыл тәуедсіздік алғанымызға неше жыл толады?

-Биыл тәуелсіздік алғанымызға 30 жыл толады.

Қайыржан:

Хасанов Радмирдің орындауында «Самға» әні.

Релаксация.

Бақыт патшалығынан періштенің келуі.

Гүлдер вальсі.

- Балалар, бізге бақыт патшалығынан гулдер періштесі келеді. Қане, барлығымыз гүлдер патшалығынан келген періштені қарсы алайық!

– Мен гүлдер патшалығынан келген періштемін.

–Қане, балалар шеңбер құрып тұрайық.

Мен сендерге себет әкелдім. Себеттің ішінде әр түрлі сыйлықтар бар. Қан, сыйлықтарды алайық.

Сыйлықтар:

Жүрек –махаббаттың нышаны. Көгершін-бейбітшілік белгісі,гүл-әсемдік сұлулықтың белсісі, күн –жылулық белгісі, ай –тыныштықтың белгісі, монумент – тәуелсіздіктің белгісі. Тәуелсіздігіміз мәңгілік жасасын!

Құндыз:

Көптен күткен көк байрақ желбіреді,
Күннің көзі көктемдей елжіреді. Мұнан ыстық от барма, сірә, Отан-әнмен жүрегім тербеледі.

Тұрардың орындауында **«Көк тудың желбірегені»** әні. **Тәрбиешілер:**

Еліміздің тәуелсіздік тұғыры биіктей берсін деп бүгінгі кешімізді аяқтаймыз. Назар қойып тыңдағандарыңызға көп-көп рахмет!

№36 САБАҚ. ҚАЙТАЛАУ САБАҒЫ. АҒА АҚЫЛЫ

Қасымхан Лаура Марсқызы,
№39 ҚОЖББМЛ КММ-нің
бастауыш сынып мұғалімі

Пәні:	**Ана тілі**
Бөлім:	Буын және тасымал
Сынып: 1А	1 сынып
Сабақтың тақырыбы:	**№36 сабақ. Қайталау сабағы. Аға ақылы**
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаты:	1.2.1.2 оқу түрлерін (тұтас оқу, мәнерлеп оқу, түсініп оқу) қолдану; 1.3.6.1 жазу жолын, жоларалықты, жолдың жоғары және төмен сызықтарын сақтап, әріп элементтерін, әріптердің бір-бірімен байланысын көркем жазу талаптарына сай жазу.
Сабақтың мақсаты	Оқу түрлерін (тұтас оқу, мәнерлеп оқу, түсініп оқу) қолданады, жазу жолын, жоларалықты, жолдың жоғары және төмен сызықтарын сақтап, әріп элементтерін, әріптердің бір-бірімен байланысын көркем жазу талаптарына сай жазады.
Құндылықтар	Талап: ізденімпаз,жасампаз ұрпақ

Сабақтың барысы

Сабақтың кезеңі// уақыты	**Педагогтің әрекеті**	**Оқушының әрекеті**	**Бағалау**	**Ресурстар**
Сабақтың басы 3 минут	**Психологиялық ахуал қалыптастыру** Қазақша ұлттық нақышта амандасу. – Балалар, бір-біріміздің қолымыздан ұстап, алақан арқылы жүректің жылуын сезініп үйренген қандай тамаша, қандай қуаныш!	Өлеңді хормен оқиды Музыка әуенімен амандасу түрлерін көрсетеді	Тамаша! 	Қимылдар Музыка
Өткенді пысықтау 7 минут	**«Амандасу» әдісі** 1.Қол алысады 2. Құшақтасады . Қол бұлғайды 4. Жұдырық түйістіреді **Өткенді пысықтау: «Жедел сұрақ-жауап» әдісі**	Дәптермен жұмыс жасайды		

Сабақтың ортасы минут	1.Дыбыс деген не?Айтамыз,естиміз. 2.Әріп деген не?Жазамыз,көреміз. 3.Дыбыстар нешеге бөлінеді?2-ге 4.Айтылуына қарай дауысты дыбыстар қандай түрге бөлінеді?Жуан,жіңішке 5.Жуан дауыстыларды ата? 6.Жіңішке дауыстыларды ата? 7.Әліпбиде неше әріп бар?42 8. Буын деген не ?Сөзде қанша дауысты дыбыс болса,сонша буын болады. 9. Тасымал деген не?Сөздің одан әрі бөлінбейтін бөлігі. **«Кім білгіш? » ойыны.** Жаңа тақырып **Дәптермен жұмыс.** **Оқулықпен жұмыс** Көркем жазу. Щ Щ Щ Щ Щ Щ щ щ щ щ щ щ Жасанды интеллект жүйесінде дайындалған бейнебаяннан жасырылған жұмбақтың шешуін табу. Маған да саған да, Жақын туыс бұл адам. Үш әріптен тұратын, Оңға оқы,солға оқы, Өзгермейді еш одан. Бұл сенің бауырың, Айтады қане,кім атын? **Аға**) **1-жаттығу**.	Өлеңді түсініп оқиды. Сұрақтарға жауап береді Жеке жұмыс жасайды Кестені толтырады Сөздерді тасымалдап жазады Бәрі бірге қимылмен орындайды	Дескриптор: Өлеңді түсініп оқиды. Сұрақтарға жауап береді.  Маған ұнадың! Тамаша!  Дескриптор: Кестені жуан және жіңішке айтылатын сөздерді тауып жарысады. Берілген сөздерден тауып, кестені толтырады. Дескриптор: Тасымал ұғымын біледі, қолданады Сөздерді тасымалдап жазады.	 Жұмыс дәптері Оқулық Оқушы жұмысы Жұмыс парағы Оқулық Жұмыс дәптері Жұмыс парақтары

<table>
<tr>
<td>Сергіту сәті
2 минут

Сабақты қорыту
минут

Қосымша тапсырма
8минут

Кері байланыс
2 минут</td>
<td>Өлеңді түсініп оқы.
– Балалар, аға деп кімді айтады?
Сендердің ағаларың бар ма?
-Өлең неліктен «Аға ақылы» деп аталған?
«Кім жылдам?» ойыны.
Оқушылар 1-жаттығу соңында берілген сұрақтарға жылдам қол көтеріп жауап береді.
Сенім,абырой сөздеріндегі дауысты, дауыссыз дыбыстарды ата.
Сенім,абырой сөздері қалай айтылады? Аға сөзі ше?
ЕБҚ
Мына сөздердегі буын санын анықта.
Оспан, бауыр,от, киім, кеме, ағаш, бөрене, рақмет, парта.
2-жаттығу
Кесте бойынша сөздерді тауып жаз.
<table>
<tr><td>Жіңішке айтылатын сөздер</td><td>Жуан айтылатын сөздер</td></tr>
<tr><td>Кеме дәптер үй көше бөрік</td><td>Ұшақ парта машина дала қала</td></tr>
</table>
</td>
<td>Саралау тапсырмасын орындайды

Кері байланыс жасайды</td>
<td>

Дескриптор:
1-деңгей
Сөздердегі буын санын анықтайды.
2-деңгей
Сөздердегі жуан дауысты дыбыстарды табады.

3-деңгей
Берілген сөздерді әліпби ретімен жазады.

« Білім қоржыны » әдісі
</td>
<td>Оқушы жұмысы

Кері байланыс парағы


</td>
</tr>
</table>

	Тақтамен жұмыс: 3-жаттығу Сөздерді тасымалдап жаз. **Жеңіс, жауынгер, балапан.** Үлгі: жа-ңалық, жаңа-лық. «Бала,бала,балапан» қимыл- қозғалыс жаттығуын жасайды. **ҚЖ:** Саралау тапсырмалары **1-деңгей:** Сөздердегі буын санын анықта. Анар, бақа, мұғалім, кітап, жаңалық. **2-деңгей:** Мына сөздердегі жуан дауысты дыбыстарды тап: Орал, балапан, қала,тасбақа,бантик. **3-деңгей:** Берілген сөздерді әліпби ретімен жаз: Әке, бесік, ана, гүл, вагон, дос, ғарыш, жолақ. Кері байланыс			



АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ БЕЛСЕНДІЛІГІН ДАМЫТУ

Қисанова Айсұлу Ақзатқызы,
Ақтөбе облысы, Темір ауданы,
«Кеңқияқ жалпы орта білім беретін мектебі» КММ,
ағылшын тілі мұғалімі

Аннотация. Бұл мақалада бастауыш сыныптарда (3, 4, 5-сыныптар) ағылшын тілі сабақтарында оқушылардың шығармашылық белсенділігін дамыту жолдары қарастырылады. Шығармашылық – баланың тіл үйренуге деген қызығушылығын арттырып, сөйлеу, тыңдау, жазу және ойлау қабілеттерін жетілдіретін маңызды фактор. Мақалада шығармашылықты дамытудың маңызы, тиімді әдіс-тәсілдер (рөлдік ойындар, суретпен жұмыс, ертегі құрастыру, комикс жасау, жұптық/топтық тапсырмалар), сондай-ақ мұғалімдерге арналған практикалық ұсыныстар нақты мысалдармен көрсетілген. Материал ағылшын тілі мұғалімдеріне оқу үдерісін жаңаша форматта жүргізуге, оқушылардың белсенділігін арттыруға бағытталған әдістемелік көмек ретінде ұсынылады.

Түйінді сөздер: ағылшын тілі, бастауыш сынып, шығармашылық белсенділік, оқушы белсенділігі, рөлдік ойындар, креативті тапсырмалар, оқыту әдістері, тілдік дағдылар, сөйлеу қабілеті, қиял мен ойлау, мотивация, ойын арқылы оқыту, білім беру.

Білім берудің қазіргі кезеңіндегі басты мақсат — жан-жақты дамыған, еркін ойлайтын, креативті және функционалдық сауаттылығы жоғары тұлға қалыптастыру. Бастауыш сынып оқушысы үшін шет тілін меңгеру — танымдық, логикалық және шығармашылық дамудың қуатты құралы.

Ағылшын тілі сабағы — тек тіл үйрететін пән емес, сонымен қатар баланың қиялын, сөйлеу мәдениетін, еркін ойлауын, өзіндік пікірін дамытуға арналған кеңістігі. Сондықтан бастауыш буын оқушыларын ерте жастан шығармашылыққа баулу — сапалы білім берудің маңызды бағыттарының бірі.

Шығармашылық белсенділік дегеніміз не? Шығармашылық белсенділік — бұл баланың оқу процесіне қызығушылықпен қатысуы, өз ой-пікірін еркін білдіруі, жаңаша ойлау арқылы өзіндік нәтиже шығаруға ұмтылуы. Ол:

- тың идеялар айту;
- таныс сөздер мен құрылымдарды жаңаша қолдану;
- мәтін, диалог, өлең немесе ертегі құрастыру;
- визуалды және вербалды шығармашылық әрекеттер арқылы көрініс табады.

Шығармашылық белсенділікті дамытудың маңыздылығы. Шығармашылық қабілетті дамыту – тек тіл үйренуге ғана емес, жалпы баланың тұлғалық дамуына зор үлес қосады:

- Тілдік дағдыны жеделдете дамытады.
- Ойлау қабілетін жетілдіреді.
- Өзін-өзі еркін көрсетуіне жағдай жасайды.
- Сабаққа деген қызығушылықты арттырады.
- Коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастырады.

3, 4, 5-сынып оқушыларына арналған тиімді шығармашылық әдістер мен тапсырмалар:

1. Суретке қарап әңгіме құрастыру (Picture Story / Describe and Imagine):

- Мұғалім оқушыларға түрлі-түсті суреттер береді.
- Балалар сол суретті сипаттап, оқиға ойлап табады.

- Мысалы: "A boy is flying a kite. Suddenly, the kite flies into the sky and takes him to a magical land..."
- Бұл әдіс баланың қиялын, сөйлеу және жазу дағдысын дамытады.

2. Рөлдік ойындар (Role Plays / Drama Activities):

- Оқушылар рөлдерге бөлініп, нақты жағдайларды сахналайды:
  - Дүкенде зат сатып алу
  - Әуежайда билет алу
  - Мейрамханада тапсырыс беру
- Бұл әдіс арқылы оқушы шынайы өмірдегі қарым-қатынас моделін меңгереді.

3. «Ертегі ойлап тап» (Make Your Own Fairy Tale):

- Балаларға 3-5 кілт сөз беріледі: princess, dragon, castle, magic.
- Осы сөздерді қолданып, өз ертегісін құрастырады.
- Жеке, жұппен немесе топпен орындауға болады.

4. Комикс жасау (Create a Comic Strip):

- Оқушылар шағын суреттер салып, әрқайсысына реплика жазады.
- Мысалы: "Hi!", "Let’s go to the zoo!", "Wow, look at the elephant!"
- Бұл жұмыс балалардың визуалды және тілдік креативтілігін дамытады.

5. «If I were...» әдісі:

- Бала өз қиялына ерік береді:
  - If I were a bird, I would fly to...
  - If I were invisible, I would...
- Бұл тәсіл арқылы шартты рай, болымсыз сөйлемдер, болашақ шақ меңгеріледі.

6. «Find someone who...» (Қатысушылармен сұхбат жүргізу ойыны):

- Сабақтың басында немесе соңында оқушылар сынып ішінде жүріп, берілген тапсырманы орындайды:
  - Find someone who has a pet
  - Find someone who can swim
  - Осылайша балалар бір-бірімен сөйлесіп, шынайы тілдік ортада әрекет етеді.

7. Ағылшын тілінде өлең жазу / ұйқас құру (Rhyming Activities):

- Балалар қарапайым өлең жолдарын аяқтайды немесе өздері шығарады:
  - I have a cat, it is so fat...
- Ұйқас құру тілді ойын арқылы үйренуге көмектеседі.

Мұғалімдерге арналған практикалық кеңестер:

1. Тапсырманы ойын түрінде беріңіз. Шығармашылықты ойынмен ұштастырсаңыз, бала өздігінен қатысуға ұмтылады.

2. Әр оқушының идеясын құнды деп қабылдаңыз. Қателіктерді түзетіп, баланы жігерлендіріңіз.

3. Сыныпта қауіпсіз және еркін атмосфера қалыптастырыңыз. Оқушы өзін сенімді сезінгенде, шығармашылық белсенділігі артады.

4. Уақытты тиімді пайдаланыңыз. Тапсырма тым ұзақ немесе күрделі болмауы керек. Қысқа, бірақ мазмұнды болғаны дұрыс.

5. Жазбаша және ауызша жұмыстарды теңдей беріңіз. Кей бала жазуға бейім, ал кейбірі ауызша сөйлеуге икемді — бұл ерекшелікті ескеріңіз.

Бастауыш сыныпта ағылшын тілі сабағы оқушы үшін қызықты әрі шығармашылық алаң болуы тиіс. Тілді жаттап үйрену емес, қызығушылықпен, сезіммен, қиялмен үйрену — баланың болашақта тілді еркін меңгеруіне жол ашады. Мұғалім ретінде Сіз баланың бойындағы жасырын шығармашылық әлеуетті оятуға себепкер боласыз.

Шығармашылықты дамыту арқылы біз білім ғана емес, болашақтың жан-жақты тұлғасын қалыптастырамыз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Абдуллаева Г.Ж. (2021). Бастауыш сынып оқушыларының ағылшын тілін үйренуінде шығармашылық тапсырмалардың рөлі. Алматы: Білім баспасы, (45-47)

2. Асанова Ж.Б. (2022). Ағылшын тілі сабағында ойын технологияларын қолдану әдістемесі. Астана: ҚАЗҰУ баспасы, (38)

3. Бекжанова М.С. (2020). Шығармашылық ойлауды дамыту – шет

тілін оқытудағы маңызды бағыт. Шымкент: Оңтүстік Қазақстан баспасы, (49-52)

4. Есенғали Д.Т. (2023). Бастауыш сыныпта ағылшын тілін оқытуда интерактивті әдістер. Алматы: Қазақ тіліндегі оқу құралдары, (47-48)

5. Қасымова Л.Т. (2021). Оқушылардың шығармашылық белсенділігін арттыру жолдары. Астана: Ұлттық педагогикалық зерттеу орталығы, (50)

6. Мұқашева А.Н. (2020). Ағылшын тілін оқытуда коммуникативтік әдістер және шығармашылық тапсырмалар. Қарағанды: Қарағанды университеті баспасы, (42-44)

7. Сәбитова Г.К. (2022). Оқу процесінде шығармашылық тапсырмаларды қолдану тәжірибесі. Алматы: Педагогикалық инновациялар, (33-36)

8-СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНА АРНАЛҒАН «ПРАКТИКАЛЫҚ БИОЛОГИЯ» АВТОРЛЫҚ БАҒДАРЛАМАНЫ ЕНГІЗУ ТИІМДІЛІГІН АНЫҚТАУҒА АРНАЛҒАН ЗЕРТТЕУ ӘДІСТЕРІ

Нурбаева Миргуль Кыдырбаевна,
«Ақтөбе қаласының білім бөлімі»
ММ «Пригород орта мектебі» КММ-нің
биология пәнінің мұғалімі,

Кіріспе. Білім беру мазмұнын жаңарту жағдайында оқыту бағдарламаларының тиімділігін бағалау – маңызды ғылыми-әдістемелік мәселе. Әсіресе, авторлық курстар мен элективті пәндер мектеп тәжірибесіне енген кезде, олардың оқушы дамуына, пәнге қызығушылық деңгейіне, зерттеу және практикалық дағдыларға ықпалын нақты әрі дәлелді түрде өлшеу қажеттілігі туындайды. Осы мақалада 8-сынып оқушыларына арналған «Практикалық биология» авторлық бағдарламасының тиімділігін анықтауға бағытталған зерттеу әдістері мен өлшеу құралдары сипатталады. Бұл әдістер курстың оқушыларға әсерін жан-жақты бағалауға және оның практикалық құндылығын негіздеуге мүмкіндік берді.

Кілт сөздер: тиімділік, зерттеу әдістері, диагностика, практикалық дағды, білім сапасы

Кіріспе. Қазіргі білім беру жүйесінде оқушының тек пәндік білімін емес, сонымен қатар функционалдық сауаттылығын, зерттеушілік дағдыларын, сыни ойлауын қалыптастыру басты мақсаттардың бірі болып отыр. Осы бағытта енгізілген «Практикалық биология» авторлық элективті бағдарламасы мектеп биологиясын оқытудың тәжірибелік жағын күшейтуге бағытталған.

Бағдарлама енгізілгеннен кейін, оның нақты тиімділігін анықтау, оқушыларға қаншалықты әсер еткенін бағалау – маңызды кезең болып табылады. Ол үшін жүйелі зерттеу және бақылау әдістері қолданылды. Бұл мақалада бағдарлама тиімділігін анықтау үшін қолданылған зерттеу әдістері, олардың мәні, қолдану жолдары мен алынған нақты нәтижелері сипатталады.

Зерттеудің мақсаты мен міндеттері.

Мақсаты: «Практикалық биология» элективті курсының оқушылардың білім сапасына, практикалық және зерттеушілік дағдыларына, пәнге деген қызығушылығына ықпалын анықтау.

Негізгі міндеттері:

- Оқушылардың теориялық білім деңгейіндегі өзгерісті анықтау;

- Практикалық дағдылар мен зерттеу дағдыларының қалыптасуын бақылау;
- Қызығушылық пен мотивация динамикасын өлшеу;
- Мұғалім мен оқушының курсты қабылдауын сапалық тұрғыдан бағалау.

Зерттеу әдістері және олардың сипаттамасы:

1. Диагностикалық тестілеу (курстың басында және соңында). Бұл әдіс оқушылардың теориялық білімін бағалауға бағытталған. Бағдарлама басталмас бұрын және аяқталған соң бірдей құрылымдағы тестілеу тапсырмалары алынды.

Құрал: 20 сұрақтан тұратын тест (жабық және ашық сұрақтар).
Мысал сұрақтар:

- Микроскоптың негізгі бөліктерін атаңыз.
- Генетикалық есеп: моногибридті будандастыру нәтижесін табыңыз.
- Фотосинтез процесіне қандай жағдайлар қажет?

Бағалау: 20 балдық шкала бойынша.
Нәтиже:

- Курсқа дейінгі орташа нәтиже – 11 балл (55%),
- Курстан кейін – 17 балл (85%).

Бұл нәтижелер оқушылардың теориялық білімінің нақты өскенін көрсетті.

2. Практикалық дағдыларды бақылау парағы (чек-лист). Бағдарламаның негізгі артықшылығы – тәжірибеге негізделуі. Сондықтан оқушылардың практикалық жұмыс істеу машығын бақылау маңызды болды.

Қолданылған құрал: мұғалім толтыратын бақылау парағы. Онда келесі дағдылар бағаланды:

Дағды түрі	**Бағалау көрсеткіші**
Микроскоппен жұмыс	Дұрыс жинауы, фокустауы, жұмыс тәртібі
Препарат дайындау	Уақытша және тұрақты үлгілер
Эксперимент құру	Құралдарды дұрыс қолдану, реттілік сақтау
Бақылау жүргізу	Объектіні сипаттау, өзгерісті тіркеу

Бағалау шкаласы:
– Жоғары деңгей, – Орташа деңгей, – Қиындық көрді.
Мысал: Фотосинтез тәжірибесін жасауда оқушылардың 80%-ы құралдарды дұрыс қолдана алды, 70%-ы нәтижені график түрінде көрсете білді.

3. Оқушыларға арналған сауалнама (қызығушылық пен мотивация). Оқушының пәнге деген ішкі мотивациясы мен қызығушылығын анықтау үшін Ликерт шкаласы негізінде сауалнама жүргізілді.
Сауалнама сұрақтары:

- Биология сабағы маған қызықты.
- Мен тәжірибе жасауды ұнатамын.
- Ғылыми жоба жасау маған қиын емес.
- Биология пәнін болашақ мамандықпен байланыстырамын.

Бағалау: 1–5 аралығындағы шкала (толық келіспеймін – толық келісемін).
Нәтиже: Курс басталарда оқушылардың 62%-ы пәнге орташа қызығушылық танытса, курс соңында бұл көрсеткіш 90%-ға жетті.

4. Жобалық жұмыс және портфолио талдауы. Әр оқушы бағдарлама аясында шағын *зерттеу жобасын* орындады. Жобалар арқылы оқушылардың:

- Өз бетімен тақырып таңдау;
- Мақсат қою, гипотеза ұсыну;
- Тәжірибе немесе бақылау жүргізу;
- Мәліметтерді кесте, график арқылы ұсыну;
- Ғылыми тілмен жазу және қорғау дағдылары бағаланды.

Мысал:

- «Топырақтың түрлі аймақтардағы құнарлылығы»
- «Жарықтың өсімдік өсуіне әсері»
- «Су көздерінің биоиндикациялық сараптамасы»

Нәтиже: Оқушылардың 70%-ы жобаны сәтті қорғады, 20%-ы орташа деңгейде, 10%-ы аяқтамай қалды. Бұл – зерттеу

дағдысының біртіндеп қалыптасып жатқанын көрсетеді.

5. Мұғалімнің педагогикалық бақылауы. Сабақ барысында мұғалім арнайы бақылау кестелері арқылы оқушылардың белсенділігін, бір-бірімен әрекеттесуін, қызығушылығын жазып отырды.

Мысалы:

- Сабаққа кешікпей келу;
- Сұрақ қою белсенділігі;
- Топпен жұмысқа араласуы;
- Құралмен жұмыс істеуге ұмтылысы.

Нәтиже: Сабаққа пассив қатысқан оқушылар саны курстың ортасынан бастап айтарлықтай азайған, ал зерттеу жүргізуге ынта танытқан оқушылар саны артқан.

6. Интервью және фокус-топ әдісі. Курстың соңында оқушылармен және мұғалімдермен шағын сұхбаттар (интервью) мен топтық пікірталастар жүргізілді. Мақсаты – курс туралы сапалық кері байланыс алу.

Оқушы пікірі: «Бұрын биологияны жай жаттайтын пән деп ойласам, енді тәжірибе арқылы үйренуге болатынын түсіндім. Ең қызығы – өзім тәжірибе жасап, нәтиже алғаным».

Мұғалім пікірі: «Бұл бағдарлама тек білім беріп қоймай, оқушыны зерттеуге жетелейді. Оқушылар өз ойын еркін жеткізуді, дәлелдеуді үйренді».

Жалпы қорытындылар. Жоғарыда сипатталған зерттеу әдістері бағдарламаның тиімділігін дәлелдеуге нақты негіздеме берді:

Бағалау аспектісі	Курстан БҰРЫН	Курстан КЕЙІН
Теориялық білім	55%	85%
Практикалық дағды	48%	82%
Қызығушылық	62%	90%
Зерттеу жобасын қорғау	—	70% орындады

Қорытынды. «Практикалық биология» авторлық бағдарламасы оқушылардың зерттеушілік ойлауын, практикалық әрекетін, пәнге қызығушылығын дамытуға айтарлықтай әсер етті. Бағдарламаның тиімділігін анықтауға арналған зерттеу әдістері жан-жақты, нәтижеге бағытталған және шынайы кері байланысқа негізделген. Бұл әдістер алдағы уақытта басқа пәндер мен курстардың да тиімділігін бағалауда қолдануға болатын сенімді өлшем құралдары болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

6. **Жолдасбекова, С.А.** (2018). *Биологияны оқыту әдістемесі*. – Алматы: «Мектеп», 240 б.

7. **Құрманалиева, Ш.Т.** (2021). *Жаратылыстану пәндері бойынша функционалдық сауаттылықты қалыптастыру жолдары*. – Нұр-Сұлтан: ҚР БҒМ «Оқулық», 176 б.

О ВНЕДРЕНИИ АВТОРСКОЙ ПРОГРАММЫ ЭЛЕКТИВНОГО КУРСА «ENGLISH THROUGH STORIES: УЧИМ ЯЗЫК ЧЕРЕЗ РАССКАЗЫВАНИЕ И СОЗДАНИЕ ИСТОРИЙ»

Нурмухамедова Гульназ Оразовна,
учитель английского языка
КГУ «Общеобразовательной средней школы-гимназии №11 г. Актобе»

Аннотация. В статье рассматривается внедрение авторской программы элективного курса «English Through Stories: учим язык через рассказывание и создание историй» для учащихся 8-х классов. Программа основана на методе сторителлинга и направлена на развитие языковых навыков через чтение, анализ и создание собственных историй. Рассматриваются структура курса, методы преподавания, использование мультимедийных технологий и формы контроля знаний. Представлены результаты практического применения программы, демонстрирующие повышение мотивации, коммуникативной компетенции и творческой активности учащихся. Делается вывод о целесообразности использования программы в условиях современной школы и её значимости для формирования ключевых компетенций обучающихся.

Ключевые слова: Сторителлинг, речевые навыки, творческое обучение**,** эмоциональное вовлечение, создание текстов, письменные, устные тексты.

Введение. Современная система образования предъявляет всё более высокие требования к качеству обучения иностранным языкам, акцентируя внимание не только на овладении лексико-грамматическим материалом, но и на развитии креативного мышления, коммуникативных навыков, личной инициативы и способности к самостоятельной учебной деятельности. В этом контексте внедрение авторской программы элективного курса «English Through Stories: учим язык через рассказывание и создание историй» является актуальным шагом в сторону обновления методик преподавания английского языка в основной школе.

Основная часть. Цели и подход программы. Данная программа разработана для учащихся 8-х классов и ориентирована на формирование устойчивого интереса к изучению английского языка через активное использование сторителлинга — метода обучения, основанного на восприятии, анализе и создании историй. Сюжет, персонажи, эмоциональное вовлечение, возможность самовыражения — всё это делает сторителлинг мощным инструментом развития языковой личности школьника.

Главная цель курса — развивать речевые навыки учащихся, формируя умение воспринимать, осмыслять и создавать тексты на английском языке, а также представлять их в устной и письменной форме. При этом курс способствует развитию межкультурной компетенции, критического мышления и творческой активности.

Структура курса. Программа включает 34 академических часа и состоит из шести модулей:

1. Введение (1 час) — знакомство с курсом, определение уровня учащихся, постановка целей.

2. Story Time (6 часов) — чтение адаптированных и оригинальных рассказов, обсуждение сюжета и персонажей.

3. Behind the Story (6 часов) — языковой и культурный анализ текстов, работа с грамматикой и лексикой.

4. Your Turn to Tell (6 часов) — обучение написанию собственных историй, развитие письменной и устной речи.

5. Act it Out (6 часов) — театрализация историй, ролевые игры, развитие навыков самопрезентации.

6. Digital Storytelling (6 часов) — создание мультимедийных проектов (видеоролики, комиксы, подкасты).

7. Итоговое занятие (2 часа) — презентация проектов, самооценка, рефлексия.

Каждый модуль включает задания разного уровня сложности и учитывает индивидуальные особенности учащихся, что делает курс доступным как для учеников с высоким уровнем владения языком, так и для тех, кто нуждается в поддержке.

Роль учебно-методического пособия. Важным компонентом курса является учебно-методическое пособие, разработанное для учителей. Оно включает:

- тематическое планирование;
- подробные сценарии занятий;
- методические рекомендации по проведению групповых, парных и индивидуальных форм работы;
- материалы для текущего и итогового контроля;
- образцы творческих заданий и проектов.

Пособие облегчает реализацию программы на практике и обеспечивает методическую поддержку даже для педагогов с небольшим опытом внедрения сторителлинга.

Практические результаты внедрения. Внедрение курса в учебную практику показало его высокую результативность. В течение одного учебного года наблюдалось:

- повышение мотивации к изучению английского языка;
- улучшение качества письменной и устной речи;
- активное участие учащихся в творческой и проектной деятельности;
- развитие навыков публичного выступления, аргументации, критического мышления;
- рост уверенности в использовании английского языка в различных ситуациях.

Программа оказалась особенно эффективной в работе с подростками, поскольку формат историй вызывает эмоциональный отклик и побуждает к самовыражению, что соответствует возрастным и психологическим особенностям учащихся этого возраста.

Курс может быть использован не только как элективный, но и как основа для внеурочной деятельности, кружковой работы, проектных модулей или в рамках углублённого изучения предмета. Также он предоставляет широкие возможности для интеграции с другими дисциплинами — литературой, историей, ИКТ, искусством.

Сторителлинг, как показала практика, помогает не просто «учить язык», а жить в языке, мыслить на нём, использовать его для творчества, общения и самовыражения. Это делает обучение более осмысленным, интересным и результативным.

Вывод. Авторская программа и учебно-методическое пособие представляют собой инновационный и гибкий инструмент обучения английскому языку, который соответствует современным требованиям образования, запросам подростков и возможностям учителя. Внедрение курса позволяет не только эффективно формировать языковую компетенцию, но и создавать условия для развития креативной личности, готовой к межкультурному взаимодействию и успешному обучению в будущем.

Использованная литература

1. Агеева Ю.Е. Сторителлинг как инструмент развития эмоционального интеллекта на занятиях по английскому языку. «Мир педагогики и психологии», № 4 (105), 2025.

2. Chubko, N., Morris, J. E., McKinnon, D. H. et al. Digital Storytelling as a Disciplinary Literacy Enhancement Tool for EFL Students. Educational Technology Research and Development, Vol. 68, 2020, pp. 3587–3604. DOI:10.1007/s11423-020-09833-x

3. Bakyt, Nazerke. Digital storytelling in EFL teaching in Kazakhstan : магистерская диссертация / N. Bakyt. Suleyman Demirel University, 2021. URL: https://repository.sdu.edu.kz/items/2c136698-3807-4fee-8ee6-5a7aa9113f08

ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚ-ТӘРБИЕНІҢ НЕГІЗІ

Оспанова Гулсая Куандыковна,
Ш.Құдайбердіұлы атындағы №66 ЖББОМ
бастауыш класс мұғалімі

Қазақ халқының сан ғасырлық тарихында ұрпақ тәрбиесі ерекше орын алған. Бұл тәрбиенің өзегі — *ұлттық құндылықтар*. Ұлттық құндылық дегеніміз — ұлттың болмысын, рухын, тілін, дәстүрін, дінін, мәдениетін сақтайтын және ұрпаққа аманат ретінде жеткізетін асыл мұра.

Қазақ халқының тәрбиелік дәстүрі — ғасырлар бойы қалыптасқан рухани мұра. Бүгінгі жаһандану дәуірінде осы ұлттық құндылықтарды сақтау — ұрпақ тәрбиесінің басты міндеті. Тәрбие тек білім берумен шектелмейді, ол — адамды тұлға ретінде қалыптастыру үдерісі. Ал бұл үдерістің өзегі — ұлттық құндылықтар.

Бұл — ұлттың болмысын айқындайтын, халықтың дүниетанымын, өмір салтын, мәдениетін бейнелейтін асыл мұра. Қазақ халқында тәрбие ұлттық дәстүрлермен, салт-сана, әдеп-ғұрыппен тығыз байланысты жүргізілген.

«Тәрбие – тал бесіктен» дейді халқымыз. Ал сол тәрбиенің темірқазығы — ұлттық құндылықтар. Біз ұрпаққа біліммен қатар, ұлттық болмыс пен рухани байлықты дарытқанда ғана толыққанды азамат қалыптастыра аламыз. Ұлттық құндылықтар — ұлттың жаны. Оны сақтау — тәрбиеші, ұстаз, ата-ана, қоғам алдындағы ортақ жауапкершілік.

Ұлттық құндылық — бұл тәрбие тамыры. Сол тамыр терең болса, ел болашағы да берік болмақ. Сондықтан тәрбиенің тұғыры ұлттық рухта болуға тиіс.

Ұлттық құндылықтарға:

- *Тіл мен діл*,
- *Салт-дәстүр*,
- *Отбасы бірлігі*,
- *Қонақжайлық*,
- *Ізет, ар-ұят, намыс*,
- *Еңбекқорлық*,
- *Рухани байлық* жатады.

Мектепте, отбасында, қоғамда осы құндылықтар жүйелі насихатталғанда ғана *рухани жаңғыру*, *толық адам тәрбиелеу* ісі іске асады.

Ұлттық тәрбиені жаңа форматта беріп, оны заманауи біліммен ұштастыру — бүгінгі ұстаздар мен ата-аналар алдындағы маңызды міндет.

Бүгінгі тәрбиенің негізі де осы құндылықтармен тығыз байланысты болуы керек. Себебі бала ұлттық тәрбиені бойына сіңіре отырып, елін, жерін, ата-анасын, салт-дәстүрін құрметтейтін азамат болып өседі.

ҚАУІПСІЗДІК ЕРЕЖЕСІ. АДАМНЫҢ ТАБИҒИ ҚОЗҒАЛЫСЫ- ЖҮГІРУ.

Өзбекбай Жандос Молдағалиұлы,
№69 жалпы білім беретін орта мектебі

Сынып:11А	Қатысушылар саны		Қатыспағандар саны	
Осы сабақта қол жеткізілетін оқу мақсаттары	**11.3.4.4.** Өзгелердің денсаулықты нығайтуға бағытталған дене белсенділігі көмегімен қауіпсіз сабақтар өткізу			
Сабақтың мақсаты	Өзгелердің денсаулықты нығайтуға бағытталған дене белсенділігі көмегімен қауіпсіз сабақтарды өткізеді.			
Бағалау критериі	Дене белсенділігін дамыту және бағалау үшін тәуекелді басқару стратегиясын жүзеге асыра алады Спорттық арнайы қимыл-қозғалыс дағдыларының дәлдігін, бақылауды және икемділігін кең ауқымда жоғары дәрежеде шеберлік көрсете отырып үйлестіреді			
Құндылық	Оқушылардың бойында төзімділік,шыдамдылық,достық қасиеттерді дамыту.			
Сабақтың кезеңі/ уақыты	**Мұғалімнің әрекеті**	**Оқушының әрекеті**	**Бағалау**	**Ресурстар**
Басы	**Ынтымақтастыру атмосферасын орнату**. Оқушыларды сапқа тұрғызу,сәлемдесу.**Сергіту.**“Шаттық шеңбері” оқушыларға жылы сөздер жазылған смайликтер таратып беру. (Оқушылар шеңберге тұрып, смайликтердегі сөздерді оқып, бір біріне жақсы көңіл сыйлайды). **Жалпы жетілдіру жаттығулары:** 1. Бір орында: Оңға,солға,кері бұрылу. 2.Жүру: Қолды жоғары көтеріп, аяқтың ұшымен жүру. Қолды жанға созып өкшемен жүру. Жартылай отырып, толық отырып жүру. 3.Жүгіру: Еркін жүгіру, тізені көтеріп жүгіру, аяқты артқа сермеп жүгіру. Жүріске ауысып, тыныс алу жаттығуларын орындау. Бір орында жалпы дене шынықтыру жаттығуларын орындау.		Қол шапалақ	Ұялы телефон

	Жаңа тақырыпты игеру. Сабақтың тақырыбы мен мақсатын түсіндіру. Техника қауіпсіздігін түсіндіру және қауіпсіздіктің алдын алу шараларын оқушыларға таныстыру. **Қысқа қашықтыққа жүгіру техникасы:** **- Оқушыларды екіге бөліп спорт алаңын айналдыра жүгірту;** **- «Сөреге!», «Дайындалыңдар!», «Жүгір!» командаларын түсіндіру және орындау;** **- Кеудені дұрыс ұстап, қолдың дұрыс сілтеу және дұрыс тыныс алу жаттығуларын жасау;** **- Қол мен аяқты айқастыра кең адымдап және қысқа адымдап жүгірту;** Төменгісөреденшығутехникасынүрету. «Сөреге» дегенбұйрықберілгендесөресызығынакеліпбіржарымтабансанапалып, қолдысөресызығынынынүстінекойып, итеілетінаяқтыалдығақойып, екіншіаяқтыңтізесіитеретінаяқтыңтабанының орта тұсындатұрады, салмаққолғатүсіптұрады			
Ортасы	Жеңіл атлетикасабақтарындақауіпсіздіктехникасынақойылатынталаптарбойынша әңгімежүргізу. **1)Оқушылар 60-100м қашықтықты 2-3 рет өтіп, төменгі сөреден жүгіру әдісін жетілдіруге жұпта жұмыс жасайды. Жіберілген қателіктерді және оны дұрыстау әдістерін көрсетеді. Төменгі суретті қараңыз.**  Рис. 41. Начало бега с низкого старта **2)Ойынға екі команда қатысады. Бір-бірінен 3-4м қашықтықта орналасқан өздерінің А және В**	Оқушылар спринт кезінде қолдарының әрекетін жақсарту үшін жұптарда жұмыс істейді. Бастапқыда оларға шағын, бірақ жылдам қадамдар жасап, қолдарын жылдам қимылдатып, 20 метр	Смаликтер арқылы ҚБ өзін өзі бағалау Бағалау парақшасын толтырады.	Ысқырық, секундөлшегіш, конустар Сілтеме: https://youtu.be/TVTmXXs1gRQ

	сөре сызығының бойына тұрады. Мәре С сызығы В сызығынан 9-11м қашықтықта орналасады. Мұғалімнің «Дайындал!» белгісімен оқушылар А және В сызықтарында бірдей бастапқы қалыпта тұрады – отырып тірену, жатып тірену, отыру, жоғарғы сөре және с.с. «Жүгір!» белгісімен екі команда бір уақытта жүгіруді бастайды. А командасының жүгірушісі алдында жүгіріп келе жатқан қарсы команданың ойыншысын С мәре сызығынан өткенше «дақтауға» тырысады. Әр «дақталған» ойыншы үшін қуалаушы командаға 1 ұпайдан беріледі. Келесі жүгірісті бастағанда командалар рөлдерімен ауысады.  **Машықтық жұмыс: Қысқа қашықтыққа 60 метірге жүгіруді, уақыт есептей орындау.Мұғалім оқушыларды өзінің төмендегі бағалау парақшасына бағалайды. Қысқа қашықтыққа жүгіруді бағалау парақшасы** ФИО | Сөреден дұрыс старт алу | Қол-аяқтың дұрыс қимыл жасауы | Мәреге жету уақыты | | | | | | | | Оқушыларды сапқа тұрғызып сабақты теория жүзінде түсіндіріп, практика жүзінде көрсету. 1.Төменгі сөреденшығутехникасынүйрету. «Сөреге»	жүгіріп өту қажет. Белсенді жүгіру, әдетте ол спортшының бірқалыпты жылдамдыққа жақындайтын ортақ жолға шыққаны на дейін жалғасады. Әдетте 800 м қашықтықта алғашқы 100 м жылдамдығы басқа жол бөліктерінің жылдамдығына қарағанда жоғары болады, тіпті мәреге жету кезінде де.	**ҚБ**	

	дегенбұйрықберілгендесөресызығы накеліпбір, біржарымқадамсанапалыпқолдысөр есызығынынының үстінеқойыпитеретін аяқтыалдығыұшфнақойыпитермейті наяқтыңтізесіитеретінаяқтыңтабаны ның орта тұсындатұрады, бас пен иықбірдеңгейде, салмаққолғатүсіптұрады. «Дайындал» деген бұйрық тас әл көтеріліп алға қарап тұрады. «Жүгір» деген бұйрықта бар екпіні мен аяқты жылдам қолды алға артқа сермеп 20 метрге максимальдік арқын алғанша жиі-жиі басып жүгіреді. «Сөреге» деген бұйрықта сөреге тұру. «Дайындал» деген бұйрықта көтерілу. «Жүгір» деген бұйрық тааяқ қолды тез тез қимылдатып 20 метрге дейін аяқты жиі жиі басып максимальді қарқын алғанша сөйтіп жүгіріп, қалғанын барынша қарқынмен жүгіріп келіп мәре сызығын кесіп өту қажет. 100 метрге жүгірту. **Дескриптор** ***Білім алушы*** – топта бірлесіп жұмыс жасай алады; – орындалатын іс-әрекеттер арқылы мақсатқа жете алады. Оқушылар қажеттіліктеріне қарай, жүгіру қабілеттерін, дағдыларын дамыту.			
Сабақтың соңы	Кері байланыс Оқушылардың өз тәртіптеріне рефлексия жасауды мобильдендіру (мотивация, әрекет тәсілдері, қарым-қатынас). Оқушылар стикерге мына сұрақтарға жауап жазады: 1. Маған сабақта не ұнады. 2. Маған немен жұмыс істеу керек? 3. Смайл арқылы өзінің көңіл-күйін бейнелейді және стикерді күн бейнесіндегі тақтаға жапсырады.	Бүгінгі сабақтан түйген ойлары мен тұжырымдарына байланысты кері байланыс жасайды.		Рефлексия парағы

РАЗВИТИЕ ИНТЕРЕСА УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ К УГЛУБЛЁННОМУ ИЗУЧЕНИЮ МАТЕМАТИКИ В ШКОЛЕ

(по итогам внедрения авторской программы элективного курса «Углублённое изучение математики» для одарённых учащихся 3–4-х классов)

Полякова Наталья Борисовна,
учитель начальных классов
КГУ «Уваровской средней школы»
ОО по Глубоковскому району
УО Восточно-Казахстанской области

Аннотация. В статье рассматриваются методы и подходы к развитию интереса учащихся начальных классов к углублённому изучению математики в школе. Подчёркивается значение формирования познавательной мотивации на раннем этапе обучения, а также влияние активных и интерактивных методов на усвоение математических знаний. Особое внимание уделяется игровым и практическим методикам, индивидуальной и групповой работе, использованию современных технологий и цифровых инструментов. Отмечается ключевая роль педагога в стимулировании интереса и поддержке самостоятельной исследовательской деятельности детей. В работе представлены рекомендации по формированию устойчивого интереса к предмету, который служит основой успешного освоения более сложных математических тем в последующих классах.

Ключевые слова: одарённые дети, начальная школа, углублённое изучение математики, элективный курс, развитие математических способностей, педагогические технологии.

Математика — одна из ключевых дисциплин в образовательной траектории школьника. Умение видеть закономерности, анализировать информацию и решать задачи формирует не только академические компетенции, но и развивает логическое мышление, внимание и настойчивость. В начальных классах закладывается фундамент математических знаний, поэтому крайне важно с раннего возраста формировать у детей интерес к предмету.

Значение раннего интереса к математике. Исследования показывают, что дети, проявляющие активное любопытство к математическим задачам и играм, легче осваивают сложные темы в старших классах. Начальная школа — идеальное время для развития познавательной мотивации. В этот период учащиеся активно воспринимают новые знания через игру, эксперимент и визуальные образы, что создаёт благоприятные условия для формирования устойчивого интереса к углублённому изучению математики.

Одарённые дети требуют особого подхода в обучении, поскольку стандартные учебные программы не всегда удовлетворяют их потребности и не стимулируют интеллектуальное развитие в полной мере. В начальной школе выявление математически одарённых школьников особенно важно, так как именно в этот период формируются ключевые навыки логического мышления, аналитических способностей и творческого подхода к решению задач.

Признаки математически одарённых детей могут включать:

- быстрый и правильный счёт, умение оперировать числами без ошибок;
- высокая способность к абстрактному и логическому мышлению;
- интерес к сложным и нестандартным задачам;

• желание самостоятельно исследовать математические закономерности;

• умение находить несколько способов решения одной задачи.

Методы стимулирования интереса. Учителя начальных классов применяют различные подходы, чтобы пробудить у детей интерес к предмету:

1. Игровая деятельность. Использование математических игр, головоломок и квестов делает обучение увлекательным. Дети легче воспринимают информацию, когда она подана в форме задания или задачи, которую нужно «разгадать». Игровая деятельность является одним из самых эффективных методов формирования интереса младших школьников к математике. Игра позволяет детям воспринимать учебный материал не как обязательное задание, а как увлекательное и осмысленное занятие. В игровой форме дети развивают внимание, логическое и критическое мышление, а также творческие способности. Основными формами игровых методов на уроках математики являются:

1) Математические игры и головоломки. Задачи-головоломки, ребусы, логические цепочки и числовые кроссворды способствуют развитию аналитических навыков. Такие игры требуют от учащихся нестандартного мышления и поиска нескольких решений.

2) Сюжетно-ролевые игры. Учитель может интегрировать математику в сюжет игры, где дети выступают в роли продавцов, путешественников, исследователей. Например, «Математический магазин» позволяет ребёнку применять арифметические навыки на практике, считая деньги, делая покупки и сдачу.

3) Командные и соревновательные игры. Разделение класса на команды для решения математических задач в форме соревнования повышает мотивацию, стимулирует коллективное обсуждение и обмен идеями. Это формирует умение работать в команде и учит аргументированно отстаивать своё решение.

4) Настольные и интерактивные игры. Использование настольных игр, обучающих приложений или интерактивных платформ делает процесс обучения более увлекательным. Цифровые игры помогают визуализировать сложные понятия, закрепить вычислительные навыки и создать динамичную учебную среду.

Педагогическая ценность игровых методов:

• стимулируют интерес к математике через удовольствие от процесса;

• развивают логическое и аналитическое мышление;

• повышают вовлечённость и активность учащихся на уроке;

• помогают закреплять теоретический материал на практике.

Игровая деятельность является мощным инструментом для формирования устойчивого интереса к математике у младших школьников. Она делает обучение увлекательным, мотивирующим и развивающим, создавая положительное отношение к предмету с самого начала школьного пути.

2. Практическое применение. Связывание математических понятий с реальной жизнью позволяет школьникам увидеть полезность знаний. Например, счёт предметов, измерение длины и веса, работа с деньгами помогают детям понять, что математика — это не только формулы, но и инструмент для решения повседневных задач.

3. Индивидуальные и групповые проекты. Создание мини-проектов и коллективных задач способствует развитию критического мышления и умения работать в команде. Дети получают возможность самостоятельно находить решения и обсуждать их с одноклассниками.

4. Использование современных технологий. Интерактивные доски, обучающие приложения и онлайн-игры делают процесс изучения математики

динамичным и визуально насыщенным, что особенно важно для младших школьников, привыкших к цифровой среде.

Роль учителя в развитии интереса. Ключевую роль играет педагог, который умеет подмечать индивидуальные склонности и способности каждого ребёнка, вовлекать их в активную познавательную деятельность и поощрять самостоятельность. Важно, чтобы учебный процесс сочетал чёткую структуру с элементами творчества, позволяя детям испытывать радость от открытий и успехов в математике.

Заключение. Развитие интереса к углублённому изучению математики в начальной школе — это процесс, требующий сочетания профессионализма педагога, использования современных методов обучения и учёта индивидуальных особенностей учащихся. Формирование положительной мотивации на раннем этапе создаёт основу для успешного освоения более сложных математических концепций в старших классах и развивает у детей важные когнитивные и жизненные навыки.

Использованная литература

1. Сейтбаева, Г. Б., & Сейтжанова, У. К. (2021). Способы повышения познавательного интереса младших школьников к математике. Евразийский научный журнал, 6(3), 45–49.

2. Шибаева, Н. Ю. (2020). Использование математической грамотности с целью развития познавательного интереса учащихся. *Азбука образования*, 3(2), 22–26.

3. Самохина, М. М. (2019). Интернет и аудитория современной библиотеки.

4. Мунин, А. Н. (2008). Деловое общение: курс лекций. Москва: Флинта.

РАЗВИТИЕ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ НА УРОКАХ ХИМИИ ЧЕРЕЗ РЕШЕНИЕ НЕСТАНДАРТНЫХ ЗАДАЧ

Сатенова Жанна Аликовна,
учитель химии и математики
КГУ ««Кос-Истекской средней школы»
ГУ «ОО Каргалинского района УО Актюбинской области»

Аннотация. В статье рассматривается роль решения нестандартных задач как эффективного метода развития критического мышления учащихся на уроках химии. Показано, что включение таких заданий в учебный процесс способствует формированию у школьников аналитических, логических и рефлексивных навыков, необходимых для самостоятельного и осознанного освоения учебного материала. Приводятся педагогические рекомендации по внедрению нестандартных задач и примеры заданий, направленных на углубленное понимание химических понятий и процессов. Статья предназначена для учителей химии, стремящихся повысить качество образования и мотивацию учащихся.

Ключевые слова: критическое мышление, химия, нестандартные задачи, педагогика, развитие навыков.

Введение. Современное образование ставит перед собой задачу не только передать учащимся знания, но и развить у них умение мыслить критически — анализировать информацию, оценивать её достоверность и делать обоснованные выводы. Особенно актуально это для естественнонаучных дисциплин, таких как химия, где необходимо понимать сложные процессы и решать нестандартные учебные задачи. Решение нестандартных задач

становится мощным инструментом для формирования критического мышления, развивая у школьников гибкость мышления, творческий подход и самостоятельность.

Значение нестандартных задач в обучении химии. Нестандартные задачи — это учебные ситуации, которые требуют от учащихся выхода за рамки стандартных алгоритмов, применения знаний в новых условиях, поиска оригинальных решений. Такие задачи стимулируют активное познавательное действие, что является фундаментом развития критического мышления. Учащиеся учатся не просто воспроизводить материал, а анализировать, сравнивать, делать выводы и аргументировать свои решения.

Методика использования нестандартных задач. Для эффективного развития критического мышления рекомендуется:

- Интегрировать нестандартные задачи на всех этапах урока — при объяснении нового материала, закреплении и контроле знаний.
- Создавать проблемные ситуации, провоцирующие учеников на поиск нескольких вариантов решения.
- Поощрять коллективное обсуждение и аргументацию разных подходов к решению.
- Использовать межпредметные связи для расширения контекста и глубины анализа.
- Включать задания с элементами исследовательской деятельности и практического применения химии.

В рамках урока нестандартные задачи можно использовать на разных этапах:

На этапе мотивации / актуализации знаний

- Задача-парадокс: «Может ли вещество быть и кислотой, и основанием?»
- Вопрос с провокацией: «Почему в соляной кислоте нет соли?»

Задачи вызывают интерес и побуждают к поиску ответа.

На этапе объяснения нового материала

- Встраивание задач в объяснение темы.
- Учитель предлагает проблему: «Есть два бесцветных газа. Как узнать, где водород, а где кислород, не используя оборудование?» — и обсуждение приводит к понятию о химических свойствах.

На этапе закрепления и практики

- Задания с отсутствующими данными — ученик сам должен определить, чего не хватает и как это найти.
- Задачи с разными уровнями абстракции: от практических (жизненных) к теоретическим.

На этапе рефлексии / обобщения

- Ученики анализируют, какие подходы к решению работали, какие — нет.
- Задания на оценку предложенных решений: «Вот два способа получения соли. Какой рациональнее и почему?»

Примеры нестандартных задач:

- Определить тип химической реакции, если в условиях изменены параметры (температура, давление) и оценить их влияние на ход реакции.
- Предложить способы синтеза вещества с минимальными затратами и обосновать выбор.
- Проанализировать экспериментальные данные и выявить возможные источники погрешностей.
- Рассмотреть экологические последствия химических процессов и предложить альтернативные методы.
- Разработать план лабораторного эксперимента для подтверждения теоретической гипотезы.

Педагогическая практика показывает, что **регулярное применение нестандартных задач** на уроках химии ведёт к следующим положительным результатам:

- **Повышение учебной мотивации:** ученики воспринимают задачи как интеллектуальный вызов;
- **Развитие самостоятельности:** учащиеся учатся мыслить вне шаблона;

- **Повышение устойчивости к ошибкам:** ученик начинает воспринимать ошибку как часть процесса обучения, а не как неудачу;
- **Готовность к неопределённости:** ученик умеет работать в условиях, где нет готового алгоритма;
- **Формирование метапредметных компетенций:** навыки анализа, аргументации, построения модели переходят и в другие области знаний;
- **Подготовка к реальной жизни:** решение реальных задач, в отличие от учебных, редко бывает одноходовым и прямолинейным.

Кроме того, нестандартные задачи способствуют **более глубокому пониманию химии как науки,** а не как набора правил и уравнений. Они формируют **научную культуру мышления, умение доказывать, проверять, сомневаться и переосмысливать.** Нестандартные задачи — мощный методический инструмент, позволяющий сочетать предметное обучение с формированием ключевых компетенций. Для развития критического мышления важно не только дать ученику знания, но и поставить перед ним **интеллектуальную задачу, требующую размышления, анализа и самостоятельного выбора стратегии решения.**

Роль учителя и рекомендации. Учитель должен выступать как фасилитатор, стимулируя активное участие всех учащихся и создавая среду, способствующую свободному обмену мнениями. Важно поддерживать мотивацию, создавать ситуации успеха, давать своевременную обратную связь и обучать навыкам рефлексии. Для этого полезно использовать разнообразные формы работы: групповые проекты, дискуссии, творческие задания.

Заключение. Решение нестандартных задач на уроках химии — эффективный способ развития критического мышления, который помогает учащимся научиться мыслить глубоко, логично и творчески. Внедрение таких методов способствует формированию универсальных компетенций, необходимых для успешной учебы и жизни в современном обществе.

Список литературы

1. Акишева Г. Ш. Критическое мышление — навык 21 века. Казахстанский педагогический журнал «Мектеп», 2021.

2. Лифанова Т.Ю. Критическое мышление: учебное пособие. Издательский дом «Қазақ Университеті», 2021.

3. Погодин И. Е., Яценко О. Ю. Логика и критическое мышление: учебное пособие для подготовки бакалавров всех направлений. Государственный университет управления, 2020.

ФОРМИРОВАНИЕ ТВОРЧЕСКОЙ ЛИЧНОСТИ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ ОБУЧЕНИЯ

Танжарикова Роза Едильхановна,
“№ 125 High School Aktobe”
учитель русского языка и литературы
в школах с казахским языком обучения

Страна переживает сегодня сложный процесс становления государственности и построения общества с рыночной экономикой, и пользу могут принести прежде всего творческие личности, умеющие применить свои способности, выдвигать оригинальные идеи и претворять их в жизнь, находить решение в нестандартной ситуации. Поэтому одна из важнейших задач учителя - наращивать интеллектуальный потенциал школьников. Ее решению способствует целенаправленное развитие творческих способностей. Это, как известно, зависит не только от умственных качеств, но и от определенных черт личности:

самостоятельности, смелости мысли, готовности к волевому напряжению направленности на высокую самореализацию.

Сегодня меняются представления о социальной успешности, все большую важность приобретает индивидуализация мышления, и мы это видим на детях.

Однако педагогическому сознанию пока еще чужды идеи конкуренции. Необходимо признать, что сегодня реальностью стал кризис компетентности педагогов, который проявляется как противоречие между их личностной и профессиональной адаптивностью и динамикой социально-педагогической реальности. Поэтому система повышения квалификации предполагает не только частичное воспроизведение и периодическое обновление знаний и умений, полученных в ВУЗе. *Задача состоит в том, чтобы преодолеть стереотипы профессионального мышления и поведения педагога.* О важности этого говорят затруднения, которые испытывают учителя, когда им на курсах или семинарах предлагаются выполнить задания, заставляющих взглянуть на себя как бы изнутри, трезво оценить себя. А нам, педагогам, нужно детей учить выбирать цели, служащие для самосовершенствования:

- быть пунктуальным;
- - уметь планировать;
- быть правдивым;
- - быть стойким к неудачам;
- быть ответственным;
- - быть общительным;
- быть дружелюбным;
- - быть мудрым.
- быть обязательным;

А также о целях, служащих достижению успехов, поощряемых обществом:

Затем плавно продолжить разговор о различных чертах характера, то есть о том, что нас, людей, отличает друг от друга. Перечислить и записать все черты характера, типы темперамента. Можно написать сочинение на тему «Что бы я хотел изменить в своем характере, друга, родителей и т.д.». И дайте возможность детям высказаться. Можно использовать игру «Волшебный магазин». Цель: развитие умения критически осмысливать свои личные качества. Задание: Какие качества вы хотели бы приобрести в волшебном магазине. На любом уроке эту форму можно использовать. Только от преподавателя зависит, как **ВЫ** построите эту работу. Какая бы не была группа (сильная или слабая) учащиеся все равно высказываются, спорят, шутят. Большую роль на таком уроке, конечно же, играет творчество самого преподавателя.

Каждый руководитель желает, чтобы его учителя, работали творчески. Зависит это, разумеется, от самих педагогов, но

подчас решающую роль играет обстановка в образовательном учреждении. Творческая атмосфера педагогического коллектива - это прежде всего общее дело, интересы, взаимоуважение, ориентация каждого на настроение коллектива, умение владеть собой, высокий коэффициент полезного проявления собственной личности.

Педагогическое творчество не есть свойство избранных, овладеть мастерством может каждый. Опыт учителя, выросший из его педагогической интуиции, углубленный и отточенный до профессионального мастерства, позволяет создать свою индивидуальную педагогическую систему. Иногда учителя интересует не вообще какой-то сложный вопрос, а комплекс проблем, помогающих пробудить у обучаемых интерес к познанию. Однако главное - умение вовлечь их в деятельность, которая пробуждает радость познания и вызывает стойкую любознательность. Чтобы развить творческий потенциал каждого обучаемого, учащегося, каждому педагогу важно стать творческой личностью.

Чем отличается творческий учитель от нетворческого? Прежде всего тем, что хорошо знает пути достижения цели, постоянно анализирует собственные ошибки и просчеты, стремится на научной основе решать повседневные задачи обучения и воспитания. Его не пугают временные неудачи. Точно так же, как не обольщают «видимость дела» и мнимый успех. Он всегда в поиске.

Привлекательная сторона педагогической профессии именно в творчестве. По мере усиления творческой составляющей возрастает интерес учителя к профессии, становление педагога приобретает личностный смысл и набирает оптимальный темп. Такой учитель работает с перспективой; он не распаляется на сиюминутные педагогические задачи, знает им цену и место. Учитель-исследователь ставит перед собой сложные психолого-педагогические задачи, связанные с подготовкой учащихся к творческому труду.

Составной элемент творческой атмосферы в коллективе - признание лидерства лучших учителей. Творческая атмосфера - не самоцель, а средство повышения эффективности труда учителя. Лицо коллектива в большей мере определяется наличием в нем учителей, которые задают тон, служат вдохновляющим примером. В каждом коллективе есть учителя, которые постоянно совершенствуют педагогическое мастерство. Учителя-лидера отличает поразительная самоотдача, постоянная работа над собой, стойкость в сложных и конфликтных ситуациях».

Замечательно, что во все времена педагоги понимали: полноценное человеческое общение, даже если оно происходит в рамках достаточно жестко организованного педагогического процесса, невозможно без доброго, мягкого юмора, смеха, снимающего излишнее напряжение и тем самым предотвращающего стрессы и школьные неврозы. **Еще Джон Д.РокФеллер говорил: «Умение общаться с людьми - это товар который можно купить точно так же. как мы покупаем сахар или кофе... И я заплачу за такое умение больше» чем за что-либо другое на свете».** Хороший тон нужен во всех сферах общения. **«Самая главная роскошь на Земле - это роскошь человеческого общения»** - эти слова принадлежат Антуану де Сент Экзюпери, и думаю, что все с этим, уважаемые коллеги, согласитесь.. Хороший тон нужен для всех и для каждого. Вот почему культуру поведения надо воспитывать с детства, сохранять приобретенные навыки хорошего тона на всю жизнь.

Любое общение с людьми начинается с приветствия. Многие не задумываются над тем, что, поприветствовав человека, вы можете поднять ему настроение, вселить в него уверенность, бодрость, заряд положительных эмоций на целый день, что

может стать залогом хорошего социального здоровья, когда человек всех любит, желает всем счастья и активно участвует в жизни общества. Поэтому не забывайте приветствовать друг друга, желая от всей души здоровья. Со многими видами и формами приветствия мы можем познакомить и проиграть.

Образование, развитие и воспитание определяется как гармоничное единство познания, творчества и общения детей и педагога, в основе которого лежит свободный поиск пути к мастерству и постижению смысла жизни. Творческими способностями наделен каждый человек, и все люди рождаются способными к творчеству. Исходя из этого, нужно лишь развить эти самые способности, обучить творческой деятельности, ознакомить с приемами творческого воображения. Самые правильные советы и рецепты смогут принести плоды только в том случае, если глубоко усвоены и крепко войдут в сознание. По сути, любое творческое задание представляет собой своеобразный вопрос учащимся. А потому такое задание уже внутренне-диалогично - оно направлено на вовлечение учащегося в диалог с самим собой, раскрытие его внутреннего, личностного смысла. Анализ показывает, что творческие способности учащихся проявляются особенно ярко в групповой деятельности и такая форма работы имеет наибольший коэффициент полезного действия.

Для того чтобы свободно и продуктивно творить, необходимо избавиться от страхов. Одно из самых древних чувств - это страх. Страх - это совершенное оружие, разрушающее и убивающее изнутри. Страх тормозит развитие человека в любом возрасте.

Главная и единственная причина страха - это незнание. Человек боится, когда не знает, что будет с ним, с его окружением, или со всем миром в следующий момент, в ближайшем или далеком будущем. Путь избавления от незнания и есть один из способов избавления от страха. Лишь познавая и совершенствуясь, можно избавиться от него. И поэтому всю жизнь необходимо познавать и совершенствоваться.

Уверенность в себе - первое и необходимое условие успешности в любом виде обучения. Скука, злость и страх, а также тщеславие, недооценка, непринятие себя и всего мира, трусость и многое другое - все это мешает нам обрести уверенность в себе и тем самым мешает нашей творческой жизни. Неуверенность мешает нам быть личностями, творить, создавать что-то новое и оригинальное, достигать своих целей. Она изматывает наш организм, нервную систему и психику, забирая огромное количество энергии. Необходимо покончить с ней раз и навсегда.

Уверенность в себе - это главное качество для творческого человека. Психологи доказали, что самый быстрый и эффективный способ увеличения творчества - это тренинг уверенности в себе. Уверенность свойственна всем великим творческим личностям. Без нее они не смогли бы высказывать свои оригинальные мысли и идеи, показывать свое творчество всему миру. Все они без исключения проходили через скованность, но им удалось воспитать себя и стать уверенным. У нас это тоже получится. Для того, чтобы избавиться от неуверенности, необходимо этого очень сильно захотеть, т.е., не в мечтах хотеть быть уверенным, а на деле стать им.

Психологи говорят, что нашей психике неважно, как мы проживаем жизнь, в реальности или в воображении. Для нее это одно и то же.

Пока человек не попробует и не сделает что-либо, будь то выступление перед аудиторией или создание чего-то нового, он никогда не будет чувствовать себя уверенно. Поэтому я использую задания, где дети высказываются, выходят к доске. Стоят красиво, уверенно, когда говорят о чем-либо. Например, «что такое жизнь, счастье, любовь и т.д.», «расскажи свое любимое стихотворение».

Уверенность приходит с практикой и тренировкой. Пробуйте, ищите и

тренируйтесь. Не думайте об уверенности, она проявится сама собой.

Любой образовательный процесс - это взаимодействие ученика и учителя.

Преподаватель любого предмета должен быть прежде всего САМ творческой личностью. На всех уроках, занятиях, тренировках должна звучать главная мысль, что все мы неповторимы, неподражаемы, по- своему талантливы и гениальны. Бессмысленно копировать Энштейна или Моцарта, но учиться у них можно и нужно. При этом учиться быть самим собой. Это настоящее искусство.

Всегда хочется находиться рядом с человеком, излучающим нежность, заботу, радость, у которого есть, чему научиться. Но многие из нас не становятся хорошими учителями.

Любую тему урока и лекции (теорию) можно связать с жизнью, то есть с практикой. А коль мы начнем связывать теорию с практикой, то естественно, учащиеся будут высказывать свою точку зрения, мнение. И таким образом пойдет творческий процесс. То есть в современном преподавании необходима «обратная связь». То, до чего ребята доходят своим чувством и умом, запечатлевается надолго, и в будущем даже может быть, применено в жизни. Без ежедневного диалога, без создания творческой обстановки на уроках и занятиях, воспитать творческую, конкурентоспособную личность невозможно. Жизнь выдвигает все новые и новые серьезные требования к преподаванию литературы. Удовлетворить эти требования наиболее полно помогает технология критического мышления й то определяющее, что она несет с собой:

- самостоятельность мышления;
- умелая постановка вопросов, уяснение проблем, которые нужно решить;
- убедительная организация;
- социальность мышления, то есть обращение к аудитории.

Можно использовать также технологию проблемного обучения и

Здоровьесберегающую технологию. Еще хотелось бы сказать о телекоммуникации и информационных технологиях, которые являются порождением и символов современного общества; они отражают ускорение темпа жизни человека, возрастающие объемы информации, ее дифференциацию.

Естественно, вышеперечисленные черты информационного общества оказывают значительное влияние на личность, меняют ее устоявшиеся тысячелетиями основы общения, восприятия времени. Информационно-коммуникативные технологии делают вопрос учащегося разнообразнее и многограннее в сравнении с ответом.

Кризисность образования объясняется превалированием воздействия на учащегося как на объект образования по сравнению с позицией к ученику как субъекту образовательного процесса. Т.е. дети из объекта обучения должны перейти в субъект обучения. Мы учим детей учиться не на всю жизнь, а обучению через всю жизнь.

Литература:

1. Жданова К. Учитель словесности: личность и достоинство. // Русский язык и литература в казахской школе. 1998, - №4. с.62-64.

2. Жидких Г.В. Творческие способности. От чего они зависят? // Методист. 2008. - № 4. с.35-41.

3. Карнеги Д. Искусство общения. М. 1990.

4. Король А.Д. Информатизация образования и развитие личности: к проблеме становления Ученика Вопрошающего. /7 Исследовательская работа школьников. 2008. - № 1. с.6-20.

5. Кузекова М. Мышление - интеллект - творчество. // Русский язык я литература в казахской школе. 2005. - № 4. с.3-5.

6. Курганский С. Педагогическое творчество не есть свойство избранных. // Директор школы. Журнал для руководителей учебных заведений и органов образования. 2008. -№5. с. 11-18.

7. Трофименко В., Волгин А. Поговорим об этикете. 1991. Изд*во «Московская правда», с.95.

8. Ямбург Е.А. лекция № 4. Апология праздника. И Завуч. Управление современной школой. 2008. • № 5. с.81-100.

МЕТОДЫ ИССЛЕДОВАНИЯ ДЛЯ ИЗМЕРЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ВНЕДРЕНИЯ АВТОРСКОЙ ПРОГРАММЫ «ОСНОВЫ ХИМИИ И БИОЛОГИИ» В КОЛЛЕДЖЕ

Тлембаева Армангуль Барлыковна,
преподаватель химии и биологии ГКП
«Актюбинский высший медицинский колледж
имени Героя Советского Союза Маншук Маметовой»

Аннотация. В статье рассматриваются методы исследования, применяемые для оценки эффективности внедрения авторской интегрированной программы «Основы химии и биологии» в образовательный процесс колледжа. Описаны подходы к диагностике учебных достижений студентов, включающие тестирование, наблюдение, анкетирование, анализ проектных и лабораторных работ. Показана значимость комплексной оценки для объективного анализа результатов внедрения и повышения качества обучения. Приведены выводы о положительном влиянии программы на развитие познавательных, практических и коммуникативных навыков студентов.

Ключевые слова: химия и биология, эффективность обучения, методы оценки, колледж

Введение. В условиях обновления содержания образования и внедрения новых учебных курсов особую значимость приобретает вопрос объективной оценки их эффективности. Любая инновационная программа требует тщательного анализа результатов её внедрения, чтобы определить, насколько она влияет на качество обучения, мотивацию студентов и формирование профессиональных компетенций.

Целью данной статьи является описание методов, применённых для измерения эффективности внедрения авторской программы «Основы химии и биологии», разработанной для студентов первого курса медицинского колледжа.

Подход к оценке эффективности. Для анализа результатов внедрения программы использовался комплексный подход, включающий как количественные, так и качественные методы исследования. Это позволило получить объективную, всестороннюю картину изменений в образовательном процессе.

Основные методы исследования.

1. Диагностическое тестирование (до и после курса). Для измерения уровня знаний студентов проводилось входное и итоговое тестирование, которое позволило определить динамику усвоения учебного материала.

- **Форма теста:** закрытые и открытые вопросы, задания на определение понятий, логические цепочки.
- **Цель:** выявить, какие темы усвоены лучше всего, а где остались затруднения.

Результат: 87% студентов показали рост знаний по сравнению с входной диагностикой, что говорит о положительном воздействии программы.

2. Наблюдение за учебной активностью. В процессе реализации курса велось систематическое педагогическое наблюдение за активностью студентов на занятиях.

- Фиксировалась вовлечённость, готовность к выполнению заданий, уровень участия в лабораторной работе и дискуссиях.
- Особое внимание уделялось самостоятельной и групповой деятельности, проявлению инициативы.

Результат: Рост вовлечённости студентов (в среднем на 25% по сравнению с предыдущим курсом).

3. Анкетирование и опрос студентов. Были проведены анонимные опросы и анкетирование с целью выявления отношения студентов к курсу, понимания его значимости и полезности.

- Вопросы касались как содержания программы, так и методов преподавания.
- Использовались как закрытые (с вариантами ответов), так и открытые вопросы.

Результат: 93% студентов оценили курс как полезный и интересный, отметив доступность материала, связь с будущей профессией и практическую направленность.

4. Анализ работ студентов

Изучались:

- Результаты лабораторных работ;
- Мини-исследования и проекты;
- Рефераты и презентации.

Оценивались не только знания, но и умения: логика построения работы, самостоятельность мышления, оформление, аргументация выводов.

Результат: Большинство работ продемонстрировали сформированные навыки анализа, самостоятельности и умение применять знания на практике.

5. Мнение коллег (экспертная оценка). В процессе реализации программы привлекались преподаватели смежных дисциплин (биологии, анатомии, физиологии), а также методисты.

- Проводились обсуждения промежуточных результатов.
- Собирались предложения по улучшению содержания и структуры программы.

Результат: Программа получила положительную оценку, признана актуальной и методически выверенной.

6. Сравнительный анализ с предыдущими учебными результатами. Для более объективной картины проводилось сравнение показателей успеваемости и активности студентов текущего курса с данными студентов предыдущих лет.

- Анализировались средние баллы по теме, участие в конкурсах, выполнение лабораторных работ.

Результат: Наблюдается рост среднего балла, повышение заинтересованности студентов в естественнонаучных дисциплинах.

Выводы. Применённые методы исследования позволили объективно измерить эффективность внедрения авторской программы «Основы химии и биологии». Полученные данные подтверждают следующие результаты:

- Повышение качества знаний студентов;
- Развитие практических и исследовательских умений;
- Увеличение вовлечённости и мотивации;
- Формирование устойчивого интереса к химико-биологическим наукам.

Заключение. Использование разнообразных методов оценки — ключ к полноценному пониманию влияния новой программы на образовательный процесс. Практика внедрения авторской программы показала, что правильно подобранные методы диагностики не только подтверждают её эффективность, но и помогают своевременно вносить изменения и улучшения.

Таким образом, системный подход к измерению результатов внедрения позволяет сделать курс более гибким, адаптивным и полезным для студентов, что особенно важно в условиях современной системы профессионального образования.

Использованная литература

1. Әбілқасымова А.Е., Құдайбергенова Қ.Т. Жаратылыстану ғылымдарын оқыту әдістемесі : оқу құралы. – Алматы : Білім, 2019. – 224 б. – ISBN 978-601-09-1302-4.

2. Петров А.В., Смирнова И.Н. Современные подходы к преподаванию биологии и химии в колледжах : учебно-методическое пособие. – М. : Просвещение, 2020. – 144 с.

3. Сейітов М.Х., Нұғыманов Б.Ж. Жалпы химия : оқулық. – Алматы : Қазақ университеті, 2020. – 312 б. – ISBN 978-601-04-4561-8.

4. Тлембаева А.Б. Основы химии и биологии. Авторская программа и учебно-методическое пособие для студентов медицинского колледжа. – Актобе: ФАО «НЦПК «Өрлеу» ИПР института по Актюбинской области, 2025. – 60 с.

ФОРМИРОВАНИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ ШКОЛЬНИКОВ НА УРОКАХ ХИМИИ

Шелехова Людмила Сергеевна,
учитель химии, КГУ «Школа-лицей №11»
отдела образования по городу Усть-Каменогорску
УО Восточно-Казахстанской области, г. Усть-Каменогорск

Аннотация: В статье рассматриваются подходы к формированию функциональной грамотности у школьников на уроках химии. Раскрывается содержание понятия функциональной грамотности, её компоненты, а также конкретные методические приёмы, позволяющие эффективно интегрировать развитие этой компетенции в учебный процесс. Показано, как химия как учебный предмет способствует формированию у учащихся навыков анализа, критического мышления, практико-ориентированного подхода и осознанного применения знаний в повседневной жизни.

Ключевые слова: функциональная грамотность, химия, школьное образование, метапредметные компетенции, проектная деятельность, критическое мышление.

Введение. Современное общество предъявляет всё более высокие требования к качеству образования. В условиях быстро меняющегося мира акцент смещается с накопления знаний на умение применять их в реальных жизненных ситуациях. В этой связи особое значение приобретает формирование функциональной грамотности школьников — способности эффективно использовать знания, умения и навыки для решения практических задач. Химия, как один из ключевых естественнонаучных предметов, обладает высоким потенциалом для формирования данной компетенции.

Понятие функциональной грамотности. Согласно определению, принятому в рамках международного исследования PISA, функциональная грамотность — это способность человека использовать знания и навыки, приобретённые в процессе обучения, для решения широкого круга задач в различных сферах жизни, включая личную, общественную и профессиональную.

Функциональная грамотность включает в себя следующие компоненты:

- Читательская грамотность — умение понимать, интерпретировать и критически оценивать информацию.
- Математическая грамотность — способность применять математические знания для решения практических задач.
- Естественнонаучная грамотность — понимание научных явлений, умение проводить исследования, делать обоснованные выводы.
- Финансовая, цифровая, глобальная грамотность, а также грамотность в области здоровья и устойчивого развития.

Химия — это наука о веществах и их превращениях, напрямую связанная с окружающим миром. Именно через примеры из химии учащиеся могут увидеть, как научные знания применяются

в повседневной жизни — в быту, экологии, медицине, промышленности и сельском хозяйстве.

Формирование функциональной грамотности на уроках химии происходит через:

- Анализ реальных жизненных ситуаций;
- Решение практико-ориентированных задач;
- Проведение экспериментов;
- Работа с информационными источниками (в том числе цифровыми);
- Проектную и исследовательскую деятельность;
- Межпредметные связи (с математикой, биологией, географией, историей).

Методические приёмы и формы работы:

1. Решение задач, приближённых к реальной жизни.

Примеры:

- Рассчитать количество уксусной кислоты в бытовом растворе;
- Определить, какие вещества входят в состав бытовой химии;
- Проанализировать состав пищевых добавок на упаковке продуктов.

Такие задания формируют у учащихся критическое мышление и умение анализировать информацию.

2. Работа с текстами и графической информацией. Чтение научно-популярных текстов, статей, инструкций, паспортов безопасности веществ, а также анализ схем, таблиц, диаграмм способствует развитию читательской и естественнонаучной грамотности.

3. Проектная деятельность. Проекты, например:

- «Экологический паспорт школы»;
- «Влияние моющих средств на окружающую среду»;
- «Альтернативные источники энергии».

Участие в таких проектах развивает исследовательские навыки, коммуникативные способности и способность применять знания для улучшения качества жизни.

4. Межпредметные уроки и интеграция знаний. Пример: урок на тему «Кислотные дожди» — сочетание химии, экологии и географии. Это помогает учащимся увидеть взаимосвязь научных знаний и осознать глобальные вызовы современности.

5. Использование цифровых инструментов. Интерактивные лаборатории, симуляции химических процессов, квесты и онлайн-тестирования развивают цифровую и информационную грамотность учащихся.

Роль учителя в формировании функциональной грамотности. Учитель химии становится не только носителем знаний, но и организатором познавательной деятельности, наставником, мотиватором. Он создаёт образовательную среду, где обучающиеся учатся ставить цели, искать пути их достижения, анализировать результаты и делать выводы. Также важна систематическая работа по формированию у школьников навыков самооценки, саморефлексии, работы в группе.

Заключение. Формирование функциональной грамотности — это не разовая акция, а систематическая педагогическая деятельность, интегрированная в каждый этап обучения. Химия предоставляет уникальные возможности для этого процесса благодаря своей прикладной направленности и междисциплинарному характеру. Грамотно организованная работа на уроках химии позволяет не только овладеть предметными знаниями, но и подготовить школьников к активному, осознанному участию в жизни общества.

Использованная литература:

1. Программа международного исследования PISA: методология и подходы.

2. Иванова Л.М. Формирование функциональной грамотности школьников: теоретические и методические аспекты. — М.: Педагогика, 2021.

3. Соловьёва Н.А. Химия в жизни: развитие функциональной грамотности школьников. — Химия в школе, 2022, №3.

4. Темирбулатова А.Е., Казимова А.Ж., Омирбек Н.Б. Химия. Книга для чтения: учеб. пособие для 11 кл. естественно-мат. направления общеобразоват. шк. / ; [сост.: А. Е. Темирбулатова, А. Ж. Казимова, Н. Б. Омирбек] ; М-во образования и науки РК. – 3-е изд. .. – Алматы : Мектеп, 2015. - 262, [2] с.

«MENTOR» ӘДІСТЕМЕЛІК ОРТАЛЫҒЫНАН «ҮЗДІК ҚАЛАМ»
РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛЫНЫҢ

ТАЛАПТАР/ШАРТТАР:

- Авторлар қолжазбаларды мұқият тексеріп, түзетуі тиіс;
- автордың аты-жөнін (толық), ғылыми дәрежесін, атағын, қызметін, мекеменің толық
- атауын көрсету қажет;
- мақалаға оның мәні мен идеясын айқындайтын сюжетті фотосуреттерді тіркеп
жіберуге болады (сканирленген фотосуреттердің өлшемі 10х15 мм, 300 ppi кем емес);
- пайдаланған кестелер, диаграммалар, графиктерді, пайдаланылған бағдарламалардың
- (Word, Excel, PowerPoint және т.б.) бастапқы пішімінде материалға қоса тіркеу қажет;
- мақала көлемі атауы мен әдебиеттер тізімін қоса санда 3 беттен аспауы қажет;
- мақаланы төмендегідей талаптарға сәйкес ресімдеу керек: Microsoft Word, кегль – 12
- пункт, гарнитурасы - Times New Roman, парақ пішімі - А4, жиектері - 2 см, жоларалық
- интервал – жалаң, бірінші жол – 1, 25 см бос жер, азат жолға дейінгі және кейінгі интервал - 0 см.

ТРЕБОВАНИЯ/УСЛОВИЯ:

- Рукописи должны быть тщательно выверены и отредактированы авторами:
- необходимо указывать: фамилию, имя и отчество автора (полностью), учёную
- степень, звание, должность, полное название учреждения;
- фото автора статьи обязательно и должно иметь размеры не менее 4950х3510
- пикселей (не менее 6х12 мм, 300 ppi), фото в статью не помещать;
- желательно сопроводить статью сюжетными фотографиями, которые будут отражать
- суть и идею статьи (размер отсканированных фото не менее 10х15 мм, 300 ppi);
- используемые таблицы, диаграммы, графики должны прилагаться к материалам в
- исходном формате используемых программ (Word, Excel, PowerPoint и др.);
- аннотация должна содержать только главную информацию статьи, не превышать
- объем 6 строк, выполняться на двух языках, отличающихся от языка статьи (пример: если
- статья написана на русском языке, то аннотация пишется на английском и казахском);
- максимальный объем статьи не более 3 страниц, включая название, список
- литературы;
- статью оформлять в соответствие с требованиями: Microsoft Word, кегль – 14
- пунктов, гарнитура - Times New Roman, формат листа - А4, поля - 2 см, междустрочный
- интервал – одинарный, первая строка – отступ на 1, 25 см, интервал перед и после абзаца – 0 см.
-

Эл. почта: kalam2025@mail.ru